

MARAŞ ŞEHRİNİN MODERNLEŞME SÜRECİNDE BİR BELEDİYE BAŞKANI: HASAN SÜKÛTİ TÜKEL (1933-1939)

Erhan ALPASLAN | 0000-0001-7251-6733 | elialpaslan@ksu.edu.tr
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kahramanmaraş,
Türkiye

Tugay YILMAZ | 0000-0003-3190-1795 | yilmaztugay16@gmail.com
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş,
Türkiye

Öz

Bu çalışma, erken Cumhuriyet döneminde Maraş kentinin modernleşme sürecinde önemli rol oynayan belediye başkanlarından Hasan Sükûti Tükel'in (1933-1939) idari faaliyetlerini konu edinmektedir. Tükel'in sağlık, altyapı, şehircilik ve toplumsal kalkınma alanlarında yürüttüğü projeler, Cumhuriyet'in yerel düzeydeki modernleşme vizyonunu somutlaştıran örnekler olarak ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, dönemin belediye uygulamaları tarihsel belgeler, resmi raporlar, yerel gazete haberleri ve Tükel'in kendi kaleme aldığı yazılar üzerinden değerlendirilmiştir. Şehirde su temini, kanalizasyon, elektrik altyapısı, yol ve mezarlık düzenlemeleri gibi alanlarda gerçekleştirilen reformlar, Maraş'ın Orta Çağ'a özgü görünümünden kurtarılıp çağdaş bir kent kimliği kazanmasında belirleyici olmuştur. Ayrıca eğitim, kültür ve sağlık alanlarında yapılan yatırımlar da bu dönüşüm sürecini desteklemiştir. Tükel'in belediyecilik anlayışı, halkla doğrudan ilişkiler kurarak katılımcı ve toplum odaklı bir yönetim biçimini benimsemesiyle öne çıkmıştır. Bu çalışma ile Maraş'ta yerel yönetim tarihine dair önemli bilgiler verilirken, bu bilgiler dönemin şartları göz önüne alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Belediye, Hasan Sükûti Tükel, 1933-1939 Dönemi.

Atıf Bilgisi

Alpaslan, Erhan, Yılmaz, Tugay, "Maraş Şehrinin Modernleşme Sürecinde Bir Belediye Başkanı: Hasan Sükûti Tükel". *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 123-155.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15598241>

Geliş Tarihi	16.05.2025
Kabul Tarihi	04.06.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Yazar Katkı Oranı	%50-%50
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Kurul İzni	Etik kurul izni gerektirmemektedir
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	contact.alfarabi@ihsad.org.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A MAYOR IN THE MODERNIZATION PROCESS OF MARAŞ CITY:

HASAN SÜKÛTİ TÜKEL (1933-1939)

Erhan ALPASLAN | 0000-0001-7251-6733 | ealpaslan@ksu.edu.trKahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kahramanmaraş,
TürkiyeTugay YILMAZ | 0000-0003-3190-1795 | yilmaztugay16@gmail.com

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Institute of Social Sciences, Kahramanmaraş, Türkiye

Abstract

This study focuses on the administrative activities of Hasan Sükûti Tükel (1933-1939), one of the mayors who played an important role in the modernization process of the city of Maraş during the early Republican period. Tükel's projects in the fields of health, infrastructure, urbanism and social development are discussed as examples that embody the Republic's vision of modernization at the local level. Within the scope of the study, the municipal practices of the period are evaluated through historical documents, official reports, local newspaper reports and Tükel's own writings. Reforms in areas such as water supply, sewerage, electricity infrastructure, road and cemetery arrangements were decisive in liberating Maraş from its medieval appearance and giving it a modern urban identity. Investments in education, culture and health also supported this transformation process. Tükel's understanding of municipalism was characterized by his adoption of a participatory and community-oriented form of government by establishing direct relations with the public. While this study provides important information on the history of local government in Maraş, it has been tried to reveal this information by taking into account the conditions of the period.

Keywords: Maraş, Municipality, Hasan Sükûti Tükel, 1933-1939 Period.

Citation

Alpaslan, Erhan. Yılmaz, Tugay, “A Mayor in the Modernization Process of the City of Maraş: Hasan Sükûti Tükel”. *Al Farabi International Journal of Social Sciences*, 10(1), 123-155.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15598241>

Date of Submission	16.05.2025
Date of Acceptance	04.06.2025
Date of Publication	30.06.2025
Author Contribution	%50-%50
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Ethics Committee Permission	Ethics committee approval is not required
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	contact.alfarabi@iksad.org.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY 4.0 .

1. Giriş

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye, merkezîyetçi devlet yapısı içinde modernleşmeyi yalnızca makro düzeyde, yani ulusal politikalar ve kurumlar aracılığıyla değil, yerel idareler aracılığıyla mikro düzeyde de yaygınlaştırmayı hedeflemiştir. Bu süreçte, yeni rejimin temel ilkeleri olan laiklik, halkçılık, devletçilik ve inkılapçılık gibi ideolojik unsurların toplumun her kesimine nüfuz edebilmesi, büyük ölçüde yerel yönetimlerin etkinliğiyle mümkün olmuştur. Bu bağlamda belediyeler, yalnızca kent hizmetlerinin sunulduğu teknik kurumlar olmanın ötesine geçerek, modern vatandaşlık pratiklerinin geliştirildiği, sosyal refahın inşa edildiği ve kamusal alanın yeniden tanımlandığı siyasal birimler olarak işlev görmüştür. Şehirlerin fiziki dönüşümü kadar, toplumsal yapının ve yaşam alışkanlıklarının da dönüştüğü bu süreçte, yerel yönetimlerin rolü belirleyici olmuştur. Özellikle Anadolu kentlerinde görev yapan öncü belediye başkanlarının vizyonu, kararları ve uygulamaları, bu dönüştürücü süreci somutlaştıran örnekler olarak öne çıkmıştır.

Bu çalışmada, 1933-1939 yılları arasında Maraş Belediye Başkanlığı görevini yürüten Dr. Hasan Sükûti Tükel'in belediyecilik faaliyetleri, erken Cumhuriyet döneminin modernleşme politikaları bağlamında incelenmektedir. Tükel'in belediye başkanlığı dönemi, yalnızca teknik imar faaliyetlerinin değil, aynı zamanda halk sağlığı, eğitim, ulaşım, temizlik ve sosyal organizasyonlar gibi çok boyutlu kentsel dönüşüm süreçlerinin yaşandığı bir dönemdir. Bu bağlamda Tükel'in faaliyetleri, Cumhuriyet rejiminin “medenileşme” hedefiyle uyumlu olarak, yerel düzeyde bir modernleşme pratiği örneği sunmaktadır.

Çalışmanın kuramsal zemini, kentsel modernleşme ve yerel yönetim ilişkisini ele alan yapısalcı-modernleşmeci yaklaşımlara dayanmaktadır. Özellikle Norbert Elias'ın “medenileşme süreci” kuramı ile Charles Tilly'nin “devlet oluşumu ve yerel idare” yaklaşımlarından yararlanılmış; belediyelerin yalnızca hizmet üretim merkezleri değil, aynı zamanda toplumsal normların, sınıf ilişkilerinin ve kültürel temsillerin yeniden üretildiği mekânlar olduğu tezi üzerinde durulmuştur. Çalışmada kullanılan kaynaklar, büyük ölçüde dönemin birincil yazılı belgelerine ve yerel yönetim arşivlerine dayanmaktadır. Özellikle Hasan Sükûti Tükel'in kendi kaleme aldığı yazılar ve anılar, belediyecilik faaliyetlerinin doğrudan tanıklığı açısından başlıca referans noktasıdır. Maraş Vilayet Gazetesi gibi yerel süreli yayınlar, hem toplumsal tepkileri hem de belediye tarafından yürütülen projelerin kamuoyundaki yansımalarını ortaya koymak açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca, belediye meclis kararları, dönemin teftiş raporları ve şehircilik planları gibi belgeler, Tükel'in imar ve altyapı uygulamalarını somut biçimde takip etmeyi mümkün kılmıştır. Söz konusu belgeler, yalnızca teknik

veriler sunmakla kalmamış, aynı zamanda Cumhuriyet rejiminin yerel düzeydeki kurumsallaşma sürecini de gözler önüne sermiştir. Buna ek olarak, dönemin nüfus yapısı, sağlık koşulları, eğitim düzeyi ve ulaşım altyapısına dair bilgiler, hem resmi istatistiklerden hem de dönemin raporlarından türetilmiş; böylece Maraş'ın fiziksel ve toplumsal dönüşümüne ilişkin çok katmanlı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Yöntemsel olarak ise çalışma, arşiv belgeleri, dönemin yerel basın haberleri, resmi raporlar ve Hasan Sükûti Tükel'in kendi kaleme aldığı anı ve yazılarından yararlanılarak tarihsel nitelikli bir belgesel analiz yöntemiyle yürütülmüştür. Ayrıca, kent sosyolojisi literatürüyle tarihsel anlatı birleştirilerek, dönemin kentleşme politikalarının izleri çok yönlü olarak ortaya konmuştur.

Araştırmanın temel amacı, Maraş özelinde erken Cumhuriyet döneminde yerel düzeyde gerçekleşen modernleşme deneyimini, bir belediye başkanının yönetim pratiği üzerinden anlamaya çalışmaktır. Bu yönüyle çalışma, hem kent tarihi hem de yerel yönetim araştırmaları literatürüne özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda Cumhuriyet ideolojisinin taşra coğrafyalarında nasıl somutlaştığını ve bir şehir kimliğinin nasıl yeniden kurulduğunu ortaya koymak açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir.

2. Hasan Sükûti Tükel'in Kısa Biyografisi

Hasan Sükûti Tükel, Trabzon'da dünyaya geldi. Köklü bir Trabzon ailesine mensup olan Tükel'in çocukluk dönemi, Türk kültürüne özgü geleneksel adetler, tutumlar ve davranışlarla şekillendi. Özellikle aile ortamında, Türk milletine özgü değerlerin ve tarihsel menkıbelerin aktarıldığı bir ortamda yetişmesi, onun milli kimliğinin erken yaşlarda oluşmasına önemli ölçüde katkıda bulundu. Henüz on yaşındayken aile bağlarına ve Türk kültürel mirasına yönelik bir farkındalık geliştirdi. Hasan Sükûti Tükel, ilk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra, meslek hayatını şekillendirme amacıyla İstanbul'a gitti ve burada Askeri Rüştiye'ye kaydoldu. Bu dönemde sayısal derslere olan yatkınlığı, Kolağası Mustafa Bey'in dikkatini çekti ve ona mühendislik yolunu seçmesi için ilham verdi. Bu yönlendirme ile Hendese-i Mülkiye sınavlarına giren Tükel, başarılı olmasına rağmen okula kabul edilecek on üç öğrenci arasına giremeyerek birinci yedek olarak kaldı. Ancak bu talihsizlik, onu mesleki kariyerini belirleyecek olan Askeri Tıbbiye'ye yönlendirdi. Hasan Sükûti Tükel, dokuz yıl süren bir eğitim sürecinin ardından, Askeri Tıbbiyyeyi Tabip Yüzbaşı olarak başarıyla tamamladı ve mezuniyetinin ardından kura sonucu 2. Ordu'ya tayin edildi (Tükel, 1953: 10-11).

Tükel, 2. Ordu'ya atanmasının hemen ardından II. Meşrutiyet'in ilanına tanıklık etti ve ardından Balkan Savaşları'nda önemli bir rol üstlendi. Edirne kuşatmasına katılan Tükel, bu dönemde siyasi, askeri ve toplumsal meseleleri ele aldığı, "*Siyah Örtü*"¹ adlı eserini kaleme aldı. Balkan Savaşları'nın ardından İzmir Jandarma Mektebi Tabipliğine tayin edilen Tükel, burada Fransızcasını geliştirerek dil becerilerini ilerletti. Henüz Balkan Savaşları'nın acıları taze iken I. Dünya Savaşı'nın patlak verdiğini öğrenen Tükel, savaş esnasında Çanakkale, Galiçya ve Filistin cephelerinde seyyar hastaneler, tümen başhekimliği ve kolordu başhekimliği gibi önemli sağlık görevlerini üstlendi. Savaşın bitiminde İzmir Hastanesi Başhekim Vekilliği'ne getirilen Tükel, Yunan işgali sırasında hastanenin teslim edilmesi şartıyla serbest kaldı (Tükel, 1953: 12). Tükel, İzmir'de dürüstlüğü ile tanınmış, burada kendini sevdirmişti (Deliorman, 1939: 8).

Bu dönemde İstanbul hükümetine güvenini yitiren Hasan Sükûti Bey, istifasını vererek Hâkim Hüseyin Fehmi Bey'in yönetimindeki istihbarat teşkilatının İzmir şubesine katıldı. Bu teşkilat, hem Ankara'ya istihbarat sağladı hem de İzmir halkına destek vererek Milli Mücadele'de İzmir'in önemli bir rol oynamasına katkıda bulundu. Hasan Sükûti Tükel, kısa bir süre sonra Milli Mücadele döneminde, İtalyan ordusundan silah tedarik etmek amacıyla Roma'da görev yapan temsilciler arasında bulundu. Bu süreçte Roma'da şahit olduğu Milli Mücadele ruhunu yansıtan hadiseyi şu şekilde aktarır:

"Berlin'den Roma'ya gelen vatanın büyük evlatlarından Talat Paşa'nın bir meclisinde tesadüfen ben de bulunmuştum. Bu mecliste Malta'dan gelen Halil Bey gibi arkadaşları da vardı. İçlerinden biri Talat Paşa'ya sordu: - Paşam Niçin Anadolu'ya gitmiyorsun? Kanlarını Berlin kaldırımlarında vatan uğruna akıtan rahmetli şehit teemmüle dahi lüzum görmeden şöylece gürlledi: - Memleket kurtaracak irade sahibi temsilci arkadaşlar için başındadırlar. Mustafa Kemal bu işi dehasıyla başarır. Benim oraya gitmem, ruhlarda ve fikirlerde bir teşevvüş meydana getirir ki bu da siyasetimize ve emellerimize aykırıdır. Bize düşen vazife memleket hudutları haricinde bu gibi teşebbüslere yardımcı olmaktır." (Tükel, 1953: 14-15).

¹ "Hasan Sükûti Tükel'in 1934 yılında yayımlanan *Siyah Örtü* adlı romanı, Balkan Savaşları'nın sonlarına doğru geçen olayları anlatan bir eserdir. Romanda, bir yandan savaşın etkileri ve bu dönemdeki insanlık dramı anlatılırken, diğer yandan bireysel bir hikâye üzerinden vatan sevgisi ve kahramanlık işlenir. Tükel, romanında, milliyetçilik ve vatanseverlik gibi temaları da ön plana çıkarmaktadır. Özellikle, Yüzbaşı N.'nin kahramanlıkları ve savaşın getirdiği acılar, onun vatan için ölme fikrini idealize eder. Dr. Sükûti Tükel, eserin sonlarında yaşanan trajedilerle birlikte, savaşın anlamsızlığını ve insan ruhuna verdiği derin yaraları anlatmaktadır. Eser bir diğer taraftan dönemin siyasi ve toplumsal durumunu da gözler önüne sermektedir." (Tükel, 1934: 124)

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Hasan Sükûti Tükel, emeklilik yıllarını İzmir'de geçirerek hem kişisel işlerine odaklandı hem de çeşitli kitaplar yayımlayıp gazetelerde yazılar kaleme aldı. Toplumsal çalışmalara da önem veren Tükel, İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. 1928'de İzmir Torbalı'da yaşanan deprem ve sel felaketlerinde Hilal-i Âhmer üyesi olarak önemli yardımlarda bulundu. Bu gayretleri hükümet tarafından takdir edilerek Maraş Belediye Reisliğine (CCA, 1933: 1; Vakit, 8-11.) getirildi. Tükel, 1933-1939 yılları arasında ifa ettiği Maraş belediye başkanlığı dönemini şu ifadelerle aktarır:

“Cumhuriyet devrinde; şerefiyle, namusuyla bilgisiyle ve bütün feragatiyle çalışarak başarılar gösterecek bir vatan çocuğunun hiçbir gadirle karşılaşamayacağına inanarak Maraş'a gittim. Altı senelik Belediye reisliğim zamanında Maraş'ın Orta Çağ çehresini medeni imar hamleleriyle kâmilten değiştirdim.” (Tükel, 1953: 16-18) Tükel, aynı zamanda bir dönem Maraş halkevi başkanlığını da yürüttü (Şavkılı-Doğan, 2021: 347).

Uzman bir şehirci (Vakit, 1939: 8-11) olan Hasan Sükûti Tükel, Maraş'taki altı yıllık başarılı yönetiminin ardından, 1939 Erzincan Depremi sonrasında Erzincan Belediye Başkanlığı ve Valiliği görevlerine atandı. Zorlu koşullar altında 3,5 yıl süren bu görev süresince, kentteki yeniden yapılanma sürecini yönlendirdi. Bu dönemi, *“Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu ve Niçin Bitirilemedi?”* adlı eserinde, karşılaşılan güçlükler ve tamamlanamayan projeler üzerinden ele aldı. Kentsel dönüşüm sürecinin dinamiklerine dair önemli değerlendirmeler sundu (Tükel, 1953: 18; Akşam, 1941: 6). Tükel, Erzincan Belediye Başkanlığı ve Valiliği döneminde, Erzincan'ın ilk gazetesi olan *“Yeni Erzincan”* gazetesinin açılmasında hem öncü oldu hem de yazar kadrosu arasında yer aldı (Zorlu-Temel, 2016: 455-456). Erzincan'daki görevini tamamlamasının ardından, 1944 yılında meydana gelen Bolu Depremi'nin yarattığı ihtiyaç üzerine Bolu Valiliği'ne atanarak afet sonrası toparlanma çalışmalarını yürüttü (Tükel, 1953: 18).

3. Maraş Belediyesi ve Belediye Başkanları

Maraş Vilayeti'nde belediye teşkilatı 1870 yılında kuruldu ve ilk başkanlık görevine Kazancızade Sa'di Efendi getirildi. Müderrislik mesleğinden gelen Sa'di Efendi, Sultan Abdülhamid döneminde İstanbul'da farklı devlet görevlerinde yer aldı (Gökhan, 2011: 19). Kazancızade Sa'di Efendi'nin başkanlığında teşkil edilen Maraş Belediye Meclisi, altı üyeden oluşuyordu. Meclis üyeleri arasında İhsan Efendi ve Asım Efendi gibi isimlerin yanı sıra Vartan Ağa, Serkis Ağa, Karabet Ağa ve Abraham Ağa gibi gayrimüslim temsilciler de bulunuyordu (Yakar, 2017a: 153; Öztürk, 2006: 142). 1872-1873 yılları arasında Maraş Belediye Başkanlığı görevini Mahmut Efendi yürüttü. Onu, 1873-1876 döneminde müderris Necip Efendi takip etti. 1876 yılında Halil Süreyya

Efendi belediye başkanı oldu (BOA, 1292(Hicri): 117). Aynı yıl içinde Ali Efendi göreve geldi. Ali Efendi, 1898 yılına kadar farklı zamanlarda belediye başkanlığı yaparken 1881'de görevi Mehmet Said Efendi aldı. (BOA, 1298: 1137). 1882'de Osman Efendi bu görevi üstlendi (Öztürk, 2006: 142). 1890 yılında tekrar Ali Efendi başkanlık görevinde bulundu (BOA, 1307: 1747) ve 1898'e kadar görevde kalırken 1898'de belediye başkanlığı Bayazıtlı Ahmed Paşazade Abdulkadir Paşa'ya geçti (BOA, 1316: 2127). 1901 yılında görevden alınan (BOA, 1318: 53) Abdulkadir Paşa'nın yerine Hacı Efendi atandı. 1902'de ise Abdulkadir Paşa'nın amcasının oğlu Şükrü Paşa belediye başkanı oldu (BOA, 1320: 532). 1903-1906 yılları arasında Halil Süreyya Efendi, 1906-1909 yılları arasında Ali Rıza Efendi bu makamda bulundu. 1909 yılında Necipzade Derviş Efendi belediye başkanlığı görevini üstlendi (Şavkılı-Tokur, 2022: 196). 1915'te Maraş belediye reisliğine Arifioğullarından (Sezal) Bekir Sıtkı Bey getirildi (BOA, 1333: 90). Dönem itibari ile belediye başkanları görevlerine seçim yolu ile değil atama ile getirildi (Gümüşalan, 2012: 30).

1921 Anayasası'nın 12. maddesinde yapılan değişiklikle, daha önce bağımsız sancak statüsünde bulunan Maraş, vilayet haline getirildi (Şavkılı-Gümüşalan, 2014: 79). Bu idari düzenleme sonucunda, 1925-1926 yıllarında Maraş Vilayeti, Pazarcık, Elbistan, Göksun ve Andırın olmak üzere dört kaza ile teşkilatlandırıldı (T.C. Devlet Yıllığı, 1929: 698; T.C. Devlet Yıllığı, 1930: 548). 1927-1933 yılları arasında Maraş'ın idari yapısında önemli bir değişiklik yaşanmadı, sadece küçük düzenlemeler gerçekleştirildi (T.C. Devlet Yıllığı, 1930: 548). 1933 yılında gerçekleşen idari bir değişiklikle Pazarcık ilçesi Gaziantep'e bağlandı (CCA, 1997: 1). Ancak 1944'te yeniden Maraş'a dâhil edildi (Yurt Ansiklopedisi, 1983: 5651). Başlangıçta dört ilçesi bulunan Maraş'a, 1944'te Afşin, 1960'ta Türkoğlu eklendi ve ilçe sayısı altıya çıktı (Maraş İl Yıllığı, 1967: 22). 7 Şubat 1973'te kabul edilen 1657 sayılı Kanun ile Maraş'a, Kurtuluş Savaşı'ndaki olağanüstü kahramanlıkları nedeniyle "Kahraman" unvanı verildi ve şehrin ismi Kahramanmaraş olarak değiştirildi (T.C. Resmi Gazete, 1973: 14446). 1987'de yürürlüğe giren 3392 sayılı kanunla Çağlayancerit, 1990'da 3644 sayılı kanunla Nurhak ve Ekinözü ilçe statüsü kazandı, böylece Kahramanmaraş'ın ilçeleri dokuza ulaştı (Şavkılı-Gümüşalan, 2014: 79). 12 Kasım 2012'de TBMM tarafından kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile Kahramanmaraş Belediyesi, büyükşehir statüsüne kavuşarak Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi adını aldı (Resmi Gazete, 2012: 28489). 1922 yılından günümüze kadar Kahramanmaraş Belediye Başkanları ise şu şekilde sıralandı:

1. Lütfi Köker (1922-1925),
2. Tevfik Kadioğlu (1925-1933),
3. Hasan Sükûti Tükel (1933-1939),

4. Ali Ulvi Yetişen (1939-1946),
5. Sait Emirmahmutoğlu (1946-1948; 1963-1967; 1973-1977),
6. Selman Zülkadiroğlu (1948-1950),
7. Ali Kısakürek (1950-1956; 1959-1960),
8. İbrahim Sadi Öztürk (1956-1959; 1967-1969),
9. Orhan Akbay (1960-1962),
10. Ahmet Gümüşlü (1962-1963),
11. Mahmut Karaküçük (1969-1973),
12. Ahmet Uncu (1977-1980),
13. İsa Kalkan (1980-1983),
14. Emin Yalçınkaya (1983-1984),
15. Hacı Ali Özal (1984-1989),
16. Ali Sezal (1989-1994; 1994-1999),
17. Veysi Kaynak (1999),
18. Hanefi Mahçiçek (1999-2002),
19. Mustafa Poyraz (2002- 2014).
20. Fatih Mehmet Erkoç (2014-2019)
21. Hayrettin Güngör (2019-2024)
22. Fırat Görgel (2024-...) (Kahramanmaraş Belediyesi, “Belediye Başkanları”, E.T: 2025).

3.1. Maraş Belediyesi İlk Dönem Faaliyetleri

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Maraş'ta belediye teşkilatının kurulması büyük bir gereklilik haline geldi. Çünkü Milli Mücadele sırasında ağır topçu ateşine maruz kalan ve iki taraftan da ateşe verilen şehir, büyük ölçüde yıkıma uğradı. Savaşın ardından Maraş'ın dörtte üçü tamamen harap oldu. Tekke, Kümbet ve Kuyucak mahalleleri tamamen yok olurken, Divanlı, Pınarbaşı, Şekerdere, Acemli, Ekmekçi ve Çukuroba mahalleleri kısmen zarar gördü. Abarabaşı Kilisesi'nin kuzey ve doğu bölümleriyle birlikte Belediye Çarşısı da büyük ölçüde yanarak kullanılamaz hale geldi. Maraş çarpışmaları sonucunda yaklaşık 1000 ev, 350 dükkân, 5 cami, 10 kilise ve 15 okul yangınlar nedeniyle büyük tahribata uğradı (Gönen, 2005: 229). Savaşın yarattığı yıkımın yanı sıra, sıtma, dizanteri ve İspanyol gribi gibi salgın hastalıkların ortaya çıkması kayıpların daha da artmasına neden oldu. Bu olumsuz koşullar, şehirdeki yaşam mücadelesini daha da zorlaştırdı ve halkın toparlanmasını geciktirdi (Şavkılı-Tokur, 2022: 197).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maraş, savaşın yıkıcı etkileri nedeniyle ciddi bir yapılanma sürecine girdi. Kentin büyük bir bölümünün harap olması, belediye

hizmetlerini daha da kritik hale getirdi. Bu süreçte, şehir yönetimi öncelikli ihtiyaçları belirleyerek stratejik bir yol haritası oluşturuldu. Su temini, halk sağlığı açısından en acil meselelerden biri olarak ele alındı, ardından kentin ekonomik ve sosyal işleyişini destekleyecek fırın, mezbaha ve tabakhane gibi temel altyapı unsurlarının inşasına odaklanıldı. Ayrıca, modern bir kentsel yapının oluşturulması amacıyla yol yapım çalışmaları hızlandırıldı, elektrik hizmetlerinin sağlanması için çeşitli projeler geliştirildi. Bu çabalar, Maraş'ın savaşın enkazından çıkıp yeniden ayağa kalkmasını sağlayan temel adımları oluşturdu (Dedeoğlu, 1996a: 119).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maraş'ta belediye teşkilatı kurumsallaşma sürecini tamamladı, şehir yönetimi sınırlı imkânlarla hizmet vermeye çalıştı. 1922-1925 yılları arasında belediye başkanlığı görevini yürüten Lütfi Köker döneminde bağımsız bir belediye binası bulunmazken, 1926'da Tefik Kadioğlu'nun girişimleriyle şehir ilk belediye binasına kavuştu. Belediye Çarşısı ile Hatuniye Camii arasındaki bir sokakta inşa edilen bu yapı, uzun yıllar kentin belediye idari merkezi olarak kullanıldı. Başlangıçta otel olarak tasarlanan bu bina, 1978-2008 yılları arasında belediye hizmetlerine tahsis edildi. Artan kentleşme ve yönetim ihtiyaçlarına bağlı olarak, modern belediye binasının yapımı tamamlandı ve 17 Mayıs 2010'da yeni yerinde hizmet vermeye başladı (Şavkılı-Gümüşalan, 2014: 80). 1925-1929 yılları arasında Maraş Belediye Başkanlığı görevini üstlenen Tefik Bey, 2 Şubat 1930'da yeniden bu makama atandı (CCA, 1930: 2). Belediye yönetimi süresince kentin altyapısını güçlendiren, şehircilik anlayışını geliştiren ve kamu hizmetlerini iyileştiren birçok projeye öncülük etti. Kentin karşı karşıya olduğu yapısal ve sosyal sorunlara çözüm üretmek adına kapsamlı çalışmalar yürütüldü. Bu sayede Maraş modernleşme sürecinde önemli bir aşama kaydetti. Tefik Bey'in çabaları, belediyecilik hizmetlerinin daha kurumsal ve sistemli bir yapıya kavuşmasını sağladı ve şehrin uzun vadeli gelişimine zemin hazırlandı (Şavkılı-Tokur, 2022: 197).

4. Modernleşme Sürecinde Hasan Sükûti Tükel'in Faaliyetleri (1933-1939)

4.1. Belediye Başkanı Seçilmesi

Hasan Sükûti Tükel, Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından, şehrin yeniden inşasına katkı sağlamak amacıyla önemli çalışmalar başlattı. Emeklilik dönemini İzmir'de geçiren Tükel, kişisel işlerinin yanı sıra sosyal sorumluluk projelerine de yoğunlaştı, yazarlık ve gazetecilikle toplumun bilinçlenmesine katkı sağladı. Bu dönemde, özellikle halk sağlığı alanında gösterdiği çabalar, onu öne çıkaran unsurlar arasında yer aldı. İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alarak, sağlık konusunda önemli bir adım attı ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik faaliyetlerde bulundu. 1928 yılında İzmir'in Torbalı ilçesinde yaşanan deprem ve sel felaketlerinin ardından, Hilal-i Âhmer üyesi olarak bölgede yardım çalışmalarında bulundu. Bu felaket sonrası gösterdiği insani yardımlar ve afet bölgesine sağladığı katkılar, dönemin hükümetince takdir edildi. Onun kamu yönetimi alanındaki yetkinliği ve deneyimi üzerine 1930 yılında Maraş Belediye Başkanlığı'na atandı. Bu atama, onun belediyecilik alanındaki potansiyelinin değerlendirilmesinin yanı sıra, Cumhuriyet'in yeni yönetim anlayışına uygun olarak görev alması açısından önemli bir dönemeçti. Hasan Sükûti Tükel, 1933-1939 yılları arasında Maraş Belediye Başkanlığı (Maraş İl Yıllığı, 1967: 12) görevini yürüttü ve bu süreçte, kentin fiziksel ve sosyal yapısında önemli değişiklikler gerçekleştirdi. Belediye başkanlığı döneminde, şehirdeki altyapı eksikliklerini gidermek, şehirleşme sürecine katkı sağlamak ve modern belediyecilik anlayışını benimsemek adına bir dizi önemli projeye imza attı. Tükel, bu süreçte Maraş'ın Orta Çağ'daki görünümünü, Cumhuriyet'in modernleşme hamleleriyle dönüştürmeye yönelik büyük bir çaba sarf etti. Kendi ifadesiyle, *"altı yıllık Belediye Reisliği zamanında Maraş'ın Orta Çağ çehresini medeni imar hamleleriyle kâmilten değiştirdi."* Maraş'taki altı yıllık yönetiminin ardından, 1939 Erzincan Depremi sonrasında Erzincan Belediye Başkanlığı ve Valiliği görevlerine atandı. Erzincan'daki görev süresi de, Tükel'in kamu yönetimi alanındaki deneyimlerinin, kriz yönetimindeki başarısının ve toplumsal duyarlılığının bir yansıması oldu. Bu süreç, onun şehir yönetimi konusunda derinlemesine bir bilgiye ve geniş bir perspektife sahip olduğunu gösteriyordu. Hasan Sükûti Tükel, hem belediyecilikteki etkin yönetimi hem de toplumsal sorumluluk alanındaki çabalarıyla, Cumhuriyet'in erken yıllarında önemli bir yönetici olarak tarihe geçti. Onun belediye başkanlığı sürecindeki vizyonu, kentsel dönüşüm, altyapı geliştirme ve halk sağlığı gibi alanlarda kalıcı izler bıraktı ve Cumhuriyet'in yerel yönetimler için belirlediği hedeflere ulaşılmasında önemli katkılar sağladı (Tükel, 1953: 16-18).

4.2. Maraş Belediyesinin Durumu

1920'li yıllarda Maraş Kazasına bağlı toplam 109 köy bulunmaktaydı. Nüfus yoğunluğu açısından en büyük yerleşim yerleri arasında Orçan, Döngel, Dönüklü, Anabat, Kürtül, Hartlap, Fatmalı ve çevredeki kır köyleri yer alıyordu. Bu dönemde

Maraş kasabasının toplam nüfusu 32.704 olarak kaydedildi, şehirde yaşayan halkın 22.555'i Müslüman, 8.476'sı Hristiyan topluluklardan oluşturunuyordu (Atalay, 1973: 161-162). Maraş Sancağının demografik yapısı incelendiğinde, bölgede farklı din, dil ve kültüre mensup topluluklar bir arada yaşamaktaydı. Nüfusun büyük bir kısmını Müslümanlar oluşturmakla birlikte, Ermeni cemaati de önemli bir nüfus oranına sahipti. Ermeni vatandaşlar, kentin farklı mahallelerine dağılmış şekilde Müslüman halk ile iç içe yaşamlarını sürdürmekteydi (Karabekiroğlu, 1999: 20). XX. yüzyılın başlarında Maraş'ta ticari faaliyetlerle uğraşan nüfus oldukça sınırlı olup, şehirde ticaretle ilgilenenlerin sayısı 500 kişi civarındaydı. Maraş'ın yıllık ithalatı 5.050.000 kuruş, ihracatı ise 17.514.000 kuruştı. Ticaretin büyük bölümü Halep ve İskenderun üzerinden yürütölmekte, Adana ve Osmaniye bağlantıları ise ikinci plandaydı. Şehirde yeterli nakit sermayenin bulunmaması ve ulaşım sorunları, ekonomik gelişimin önündeki temel engellerdi. Bununla birlikte, pirinç üretimindeki artış tarımsal gelirleri olumlu yönde etkiledi (Atalay, 1973: 171). Yine XX. yüzyılın başlarında Maraş'ta ulaşım altyapısı oldukça yetersizdi. Şehirde geniş caddeler bulunmazken, köy ve kazalara bağlanan yollar ulaşım için elverişli değildi. Antep'e uzanan 52 km'lik şose yol yapım aşamasındaydı ve henüz tamamlanmamıştı. Maraş'ta demiryolu hattı bulunmazken, inşasına başlanıp bitirilemeyen Maraş-İslahiye yolu da gelecekte Bağdat demiryoluyla önem kazanacak bir projeydi. (Atalay, 1973: 166) Kentte imar bakımından en önemli gelişmeler 1930'lu yıllarda Başkan Sükûti Tükel döneminde yaşandı (Paköz, 2013: 25). 1923-1950 yılları arasında Türkiye'nin ulaşım politikası, ağırlıklı olarak demiryolu yatırımları üzerine yoğunlaştı, karayolu yapımı ise ihmal edildi. Maraş'ta da bu dönemde yol altyapısı açısından kayda değer bir ilerleme sağlanamadı. Ancak 1950'de Karayolları Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla birlikte, özellikle 1950-1960 yılları arasında karayolu ulaşımında belirgin bir gelişme yaşandı (Dedeoğlu, 1996a: 31).

1940 yılında Maraş'ta yerel yönetimin işleyişini düzenleyen Vilayet İdare Heyeti, dönemin önemli isimlerinden oluşmaktaydı. CHP Maraş Bölgesi müfettişlerinden Mithat Aydın'ın 12 Haziran 1940 tarihli teftiş raporuna göre, heyetin başkanlığını Rıza Çuhadar üstlenmekteydi. Heyette ayrıca Nedim Yazıcıoğlu, Abdölkadir Sezal, Abdullah Bayazıt, Ahmet Dede, Arif Şişman, Dr. Sükûti Tükel ve Nuriye Bülböl gibi isimler yer almaktaydı. Bu kurul, vilayetin idari ve siyasi süreçlerine yön veren karar mekanizması olarak faaliyet gösterdi (Çetin, 2018: 65).

4.3. Hasan Sükûti Tükel'in Maraş'taki Faaliyetleri

1933-1939 yılları arasında Maraş'ta belediye başkanlığı yapan Hasan Sükûti Tükel, kente geldiğinde karşılaştığı manzarayı iç karartıcı bir şekilde anlatacaktı. Halk, susuzlukla mücadele ederken, kanalizasyon suları ciddi sağlık sorunlarına yol

açmaktaydı. Şehir, yalnızca belirli noktalarda bulunan birkaç sokak lambasıyla aydınlatılıyor, caddeler ise bakımsızlık ve kirlilik içinde kayboluyordu. Mezarlıklar, başıboş hayvanların mekânına dönüşmüş, şehrin genel görünümü zamanın gerisinde kalmış bir tablo çiziyordu (Aydın, 2020: 264). Tükel'e göre Maraş, adeta ortaçağın izlerini taşıyan bir karanlığın içinde sıkışıp kalmıştı. Cumhuriyet'in on beş yılı geride kalmış olmasına rağmen, şehirde sosyal ve kültürel gelişim adına kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştı (Tükel, 1953: 89-90; Şavklı, 2022: 200).

4.3.1. Yatırımlar

Dr. Sükûti Tükel'in başkanlığı döneminde Maraş, 32 bin nüfusa sahipti. Başkan Tükel'in direktifi doğrultusunda bu nüfusa yetebilecek büyüklükte bir ekmek fabrikası açıldı. Bir çocuk bahçesi ile çocuk oyuncaklı aile parkı, gazino ile birlikte bir zemini parke döşeli ve yağmurdan korunan bir pazar yeri yapıldı. Belediye binası önüne bir çeşme yapılırken, bir bando, yangın teşkilatı takviyesi ve temizlik işleri için araç tesis edildi. Bütün caddelere parke döşenirken, binlerce metre dörtlü kaldırım ve modern evler yapıldı. Ayrıca sporculara bir saha tesis edildi. Ayrıca yakın zamanda çağdaş bir et ve sebze hali ile eski mezarlık yerinde bir yüzme havuzu yapmak için projeler hazırlandı. Yüzme havuzunun projesi mühendislere tamamlatıldı ve proje, ilgili bakanlığa gönderildi. 1935 senesinde 61 bin lira olan belediye bütçesi ise 1936 senesinde 84-85 bin liraya ulaştı (Toksoy, 1936: 5; Akşam, 1936: 6).

Maraş Şehir Meclisi, 10 Kasım 1936 tarihinde Dr. Sükûti Tükel'in başkanlığında toplandı. Senelik raporun okunmasının ardından Encümen seçimi yapıldı ve yeni seçilen Belediye Encümeni kutlanarak başarılar dilendi (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 164/1). Toplantıda Başkan Tükel, 1935 yılı bütçesinin nasıl kullanıldığını ve yapılan yatırımları detaylandırdı. Belediye, altyapı projeleri, parklar ve kamu hizmetleri gibi halkın ihtiyaçlarına yönelik birçok yatırım gerçekleştirmişti. Ayrıca, geçmiş borçların ödenmesi ve belediyenin mali durumunun güçlendirilmesi sağlanmıştı. Başkan, belediye çalışmalarının halkın refahı için sürdürüleceğini belirterek, gelecekteki projeler için umut verici bir tablo çizdi (Vilayet Gazetesi, 1936: 164/3). Dr. Sükûti Tükel'in başkanlığında 1937 senesi itibariyle toplanan belediye meclisinde de şehrin su, elektrik, sinema ve spor sahası gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için önemli kararlar alındı. Bu projelerin finansmanı için belediye bankasından kredi alınmasına yönelik yetki verildi. Tükel, bu işleri takip etmek üzere bu dönemde Ankara'ya gitme kararı aldı (Vilayet Gazetesi, 1937: 170/3).

Kent yaşamını kolaylaştırmak amacıyla 1937 senesinde çeşitli noktalara posta kutuları yerleştirilerek halkın iletişim imkânları geliştirildi (Vilayet Gazetesi, 1937:

187/1). Başkan Tükel'in, bir diğer çalışması herhangi bir hava tehlikesine karşı alarm sistemi kurulması için oluşturulan komisyonun başkanlığını üstlenmesi oldu. Bu komisyon, halkın güvenliğini sağlamak amacıyla, tehlike anında hızlı bir şekilde halk arasında "canavar düdüğü" olarak anılan siren sistemiyle alarm verecek düdüğün alınmasını sağladı (Vilayet Gazetesi, 1937: 208/1). Tükel'in dikkatini çeken bir diğer önemli konu, ulaşımın yetersizliği idi. Şehir ile çevre köyler arasındaki ulaşımın iyileştirilmesi için önemli adımlar atıldı. Şehirden köy ve kasabalara yolcu taşımacılığı yapan belediye otobüslerinin sayısının yetersiz olduğu belirlendi. Tükel, 1938 senesinin Temmuz ayında Gaziantep'e giderek yeni otobüsler sipariş etti (Vilayet Gazetesi, 1938: 250/1; Vilayet Gazetesi, 1938: 251/1). Kısa süre sonra, yeni otobüsler hizmete girdi. Bu girişim, şehre ve çevresine ulaşım konusunda büyük bir rahatlama sağladı ve şehir içindeki ulaşım ağı güçlendirildi (Vilayet Gazetesi, 1938: 268/2). Maraş'ta şehir içi ve istasyon ulaşımını geliştirmek için çalışmalar hız kesmeden sürdürüldü. Eski binek otomobili belediyeye tahsis edilerek kamyonet olarak kullanılıyordu. Ancak yetersiz olduğu için Sükûti Tükel İstanbul'dan da 15 kişilik modern bir otobüs satın aldı. Ayrıca, gece yolcularının mağduriyetini gidermek için bir otobüs daha alınması planlandı (Vilayet Gazetesi, 1938: 258/2).

Dönemin hükümeti 1930'lu yılların sonuna yaklaşıırken Maraş'ı bir çeltik mıntıkası haline getirdi. Sümerbank'ın buraya açtığı çeltik fabrikası ile Maraş ekonomisine büyük destek sağlandı. Çeltik, bu dönemle birlikte Maraş'ın belli başlı ihraç maddelerinden biri oldu. Şehre elektriğin getirilmesi, yüzme havuzu, Sütçü İmam Olayı için bir anıt yapılması, çağdaş mezarlık yapılması ve buranın ağaçlandırılması, çocuk bahçesi, aile parkı, çağdaş bir otel, bir gazino, bir pazar yeri, fidanlık, çağdaş fırın ve hamur yoğurma makinesi, tarihi çeşme, bando, yangın teşkilatı ve temizlik işleri, elektrik üretimi, caddelerde parke ve örnek evler gibi çalışmalar Dr. Sükûti Tükel'in ne derece azimle çalıştığının göstergeleri oldu (Kurun Gazetesi, 1937: 8; Son Posta, 1937a: 5; Son Posta, 1937b: 5; Akşam, 1938: 5; Son Posta, 1938a: 5).

Tükel'in, dönemin Valisi Osman Şahinbaş ile birlikte Ankara'da yürüttüğü girişimler sonucunda, Belediyeler Bankası ile 235 bin liralık kredi anlaşmasının imzalanması, Maraş'ın modernleşme sürecinde önemli bir dönüm noktası oldu (Vilayet Gazetesi, 1938: 224/1). 1938 yılı itibarıyla Sükûti Tükel'in çalışmaları sonucunda Ankara'da şehir imar planı için görüşmeler yapıldı, bir mimar belirlendi ve rapor hazırlandı. Kurulacak elektrik santrali için ihale süreci hızlandırıldı, müteahhit bulundu ve santralin kurulumu için çalışmalar başlatıldı. Belediye bütçesi kapsamında maliyeden 9500 liralık alacağın tahsili için işlemler tamamlanmak üzere görüşmeler yapıldı. Cumhuriyet Bayramı'nda şehir binalarının aydınlatılması için belediye ve parti

binasına toplamda 1820 ampul temin edildi. Ayrıca elektrikle çalışan büyük bir saat ve termometre İstanbul'dan getirildi ve park alanına yerleştirilmek üzere hazırlandı. Buğday Pazarı için büyük bir İngiliz baskülü satın alınarak pazardaki tartım işlerinin düzenlenmesi sağlandı. Şehrin rutubet oranının belirlenebilmesi için de nem oranı ölçüldü ve bu oranın sağlıklı bir seviyede olduğu tespit edildi (Vilayet Gazetesi, 1938: 258/1). 1938 yılı bitmeden şehir merkezinde bir pazar yeri oluşturuldu ve her hafta Mersin'den getirilen ürünler burada satışa sunulurken halkın taze sebzeye erişimi kolaylaştırıldı (Vilayet Gazetesi, 1938: 272/2). Aynı yıl içerisinde, daha hijyenik ve verimli üretim sağlamak amacıyla şehre gelişmiş bir fırın inşa edilerek hamur yoğurma makinesi getirildi (Tükel, 1953: 94).

1939 yılı şehir planının yapılması için Ankara'ya giden Belediye Başkanı Dr. Sükûti Tükel, Nafia Vekâleti ile temasları sonucunda başarılı oldu ve şehircilik Şefi Mühendis Hilmi Baykal ile Mühendis Ferit Ali Örs'ü beraberinde alarak Maraş'a geldi. Şehir planı çalışmasının başarılı sonuçlanması, memlekette büyük bir sevinç yarattı ve Dr. Sükûti Tükel'in hizmetleri takdir edildi (Vilayet Gazetesi, 1939: 323/2; Vilayet Gazetesi, 1939: 324/1).

4.3.2. İmar Faaliyetleri

Belediye Başkanı Hasan Sükûti Tükel, Maraş'ın modern bir kent kimliği kazanması için kapsamlı bir imar çalışması başlattı ve bu doğrultuda Ankara'ya giderek uzman mühendislerle birlikte şehre döndü. Yeni imar planı kapsamında, kentin dar sokakları kamulaştırma yoluyla genişletildi ve ulaşım altyapısı iyileştirildi (Tükel, 1953: 94). 1934 senesi itibariyle Tükel'in öncülüğünde, Fırnız nahiyesinde bir hükümet konağı, Elbistan'da da bir belediye binası açılırken, yine Elbistan'da fenni bir mezbahanın temelleri atıldı (Vilayet Gazetesi, 1934: 59/2). 1935 yılında, Maraş'taki binalara numara levhaları yerleştirilmeye başlandı ve kentte sistemli bir adreslendirme çalışması yapıldı (Vilayet Gazetesi, 1935: 81/2). 1937 yılına gelindiğinde, Maraş'ın 17 mahallesi ve yaklaşık 5.000 hanesi bulunuyordu (Şavklı, 2022: 201). Tarih boyunca stratejik konumuyla dikkat çeken Maraş'ın mahalleleri, Kanlıdere, Uzunoluk Deresi ve Şekerdere Vadisi tarafından bölünmüş olup Kümbet Tepesi, İt Tepesi, Kale Tepesi, Aladan Tepesi ve Tekke Tepesi'nin yamaçlarına yayılmış durumdaydı (Kanadıkırık, 1972: 254). Aynı yıl içerisinde, belediye tarafından kentin planı esas alınarak mahalle ve caddelere yeni isimler verildi ve bu düzenleme vilayet idaresi tarafından onaylandı (Vilayet Gazetesi, 1935: 85/3).

1936 yılında Hartlap-Maraş, Maraş-Göllü ve Kerhan-Maraş arasındaki köy yolları yapıldı, Göksun yolu genişletildi ve Belediye Caddesi'ndeki tozlanma sorunu ortadan

kaldırıldı (Vilayet Gazetesi, 1936: 144/2). Bir diğer gelişme de demiryollarında yaşandı. Cumhuriyet döneminde demiryolları, ülkenin kalkınma hamlelerinin temel taşlarından biri olmuştu. Bu kapsamda, 13. Cumhuriyet Bayramı'nda Malatya-Hekimhan demiryolu hattının açılışı yapıldı. Törene Maraş'tan dönemin valisi Salih Cemal Gülen başkanlığında bir heyet katıldı ve heyette Belediye Başkanı Dr. Sükûti Tükel de yer aldı (Vilayet Gazetesi, 1936: 162/1).

Şehrin imar çalışmaları hız kesmeden devam etti. Bu doğrultuda Millî Mücadele'de hayatlarını kaybeden kahramanlar için şehitlik alanında bir anıt yapıldı. Bu anıt, *“Yurdu için ölenler, ulusunun yüreğinde yaşarlar”* yazısıyla şehitlerin anısını yaşatmaya devam etmektedir. Belediye Başkanı Hasan Sükûti Tükel, şehre yaptığı katkılarla sadece imar faaliyetleri ile değil, aynı zamanda halkın kültürel ve eğitim seviyesini de yükseltmeye yönelik önemli projelere imza attı. Şehirdeki tarihi ve milli değerleri yaşatma doğrultusunda, Maraş Kalesi'ne bir bayrak anıtı dikildi. Anıtın üzerine *“Maraş Silah gücüyle indirilen bayrağını iman gücüyle yeniden dalgalandırdı”* yazısı yazıldı. Bu anıt, hem kente özgü bir simge olarak halkın kolektif hafızasında yer edindi hem de Milli Mücadeleye duyulan saygıyı pekiştirdi. Ayrıca, şehri ilk savunan kahramanlardan Sütçü İmam'ın anısını yaşatmak amacıyla Uzunoluk Meydanı'na bir anıt ve çeşme yaptırıldı. Buradaki anıtın üzerine de *“Sütçü İmam Türk namusunu ve şerefini burada korudu”* yazısı yazıldı (Tükel, 1953: 93; Elma, 2020: 89). Ayrıca kaleye ve büyük caddeye zafer abideleri yapıldı (Toksoy, 1936: 5; Akşam, 1936: 6).

Şehirde kötü bir görünüm arz eden Arapkozu bölgesi, 1937 yılı itibariyle dönüşüme tabi tutuldu; bu alana çocuk bahçesi, gazino, sinema ve tiyatro binası inşa edilerek bölgenin sosyal yaşam açısından önemli bir merkez haline gelmesi sağlandı. Alanın ortasında ise yeşil bir park alanı oluşturuldu ve böylece bölge, Maraş'ın en seçkin bölgelerinden biri haline geldi (Ulus Gazetesi, 1937: 1). Dr. Sükûti Tükel, 1937 yılı itibariyle belediyenin çevre düzenlemelerinde de sıkı bir çalışma içerisinde oldu. Yolların yapımını ve iyileştirilmesini sık sık denetleyerek sürecin hızla ilerlemesini sağladı. Özellikle Boğazkesendeki yolun ve Kanlıdere köprüsünün kaldırımlarının yapılması, bölgedeki ulaşımı ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan önemli projeler oldu (Vilayet Gazetesi, 1937: 209/1). Yine imar çalışmaları kapsamında belediye önünde bulvar yapımı ve Kanlıdere Köprüsüne giden yola kaldırım döşemesi tamamlandı. Ayrıca, sokaklara yeni direkler dikildi ve elektrik hattı bağlantıları sağlanarak mahalleler elektrik ile aydınlatıldı (Vilayet Gazetesi, 1937: 218/2).

Sükûti Tükel, Maraş'ın dönem itibariyle önemli simalarından olan Ahmet Gürünlü ile birlikte, istimlak süreci nedeniyle duraksayan yıkım işlemlerini tamamladı ve belediye karşısında geniş bir alan açılmasını sağladı. Ayrıca, hükümet binası

önündeki yolun ve kaldırımın düzeltilmesi için girişimlerde bulunuldu (Maraş Vilayet Gazetesi, 1937: 178/1). Kanlıdere ile belediye binası arkasındaki tonozlar kapatıldı ve kanalizasyon işi kökten halledildi (Toksoy, 1936: 5; Akşam, 1936: 6; Kurun, 1937: 8; Son Posta, 1937a: 5). Böylece hem halk sağlığını tehdit eden unsurlar ortadan kaldırıldı hem de kentsel estetik açısından önemli bir dönüşüm sağlandı (Vilayet Gazetesi, 1937: 190/4). 1937-1938 yılları arasında gerçekleştirilen en önemli çalışmalardan bir tanesi Belediye Başkanı Hasan Sükûti Tükel tarafından yaptırılan Batıpark Aile Parkıydı. Daha önce mezarlık olarak kullanılan bu alan düzenlenerek parka dönüştürüldü ve mezarlar başka bir yere taşındı. Parkta, ağzından su akan aslan heykelli bir havuz, kahvehane ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne ait bir ocak bulunuyordu. Zamanla burası hem bir buluşma noktası hem de güreş gibi etkinliklerin yapıldığı bir alan haline geldi. Günümüzde çay bahçesi hâlâ varlığını sürdürse de park büyük ölçüde yok oldu ancak bölge Batıpark adıyla anılmaya devam etti (Yakar, 2017b: 62-63).

Maraş'ın imarı için çaba göstermeye devam eden Başkan Sükûti Tükel'in büyük teşvikleri ve manevi yardımlarıyla, 1938 senesinde Ökkeş Bey tarafından Çocuk Bahçesi civarında inşa edilen gazino tamamlandı ve bayram günü açılışı yapıldı. Bu tür projelerin, şehirleri güzelleştirmek amacıyla memleket zenginleri tarafından yapılması büyük takdirle karşılanan bir hareket oldu (Vilayet Gazetesi, 1938: 229/2). 1938 yılı Maraş'ta imar çalışmalarının seviye atladığı ve ivme kazandığı bir dönem oldu. Göksun yolu üzerinde kurulacak yeni şehir için modern bir plan hazırlandı. Su işleri için 235 milyon lira ödenek ayrıldı. Ayrıca Yiğitler Bulvarı'nın inşaatına başlandı. Türkoğlu yolu üzerindeki Aksu Köprüsü ile Göksun yolu üzerindeki Ali Kazası Tekir Sadalak köprülerinin inşası da müteahhide ihale edildi (Anadolu Gazetesi, 1938: 5; Son Posta, 1938b: 5). Başkan Sükûti Tükel, Vali Osman Şahinbaş ile birlikte şehrin çeşitli bölgelerinde yapılan altyapı ve sağlık projelerinin denetimlerine katılarak, özellikle yol yapımı, ağaç dikimi ve hastane inşaatlarını bizzat takip etti (Vilayet Gazetesi, 1938: 227/1). Belediye binasının önünde geniş bir cadde açıldı, şehir girişine ve Gaziantep yolu üzerine birçok ağaç dikildi, Ziraat Dairesi'nin bulunduğu alana park inşa edilerek çevresine bir büfe eklendi (Vilayet Gazetesi, 1938: 235/1). 1938 senesinin yaz ayları içerisinde Vali Osman Şahinbaş ile birlikte su tesisat projelerini ve hastane yenileme çalışmalarını yerinde inceleyerek eksikliklerin hızla giderilmesi için adımlar attı (Vilayet Gazetesi, 1938: 244/1). Aksu Köprüsü'nün inşası ve Türkoğlu'ndaki okul projeleri yerinde incelenerek gerekli adımların atılması sağlandı. Ayrıca, yol işleri ve sağlık hizmetleri gibi şehir için kritik öneme sahip alanlarda da aktif rol alarak, şehri modernize etme sürecine önemli katkılarda bulunmaya devam etti (Vilayet Gazetesi, 1938: 254/1). 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirilmesi planlanan Yörükselim'deki Parti Ocak binasının çini taşlarını İstanbul'dan temin etti ve benzer bir binanın

Divanlı'da inşa edilmesi planlandı (Vilayet Gazetesi, 1938: 258/1). Aynı yıl içerisinde Maraş'a modern bir belediye binası kazandırıldı ve yeni bir mezbaha inşa edildi (Vilayet Gazetesi, 1938: 263/1).

4.3.3. Eğitim-Kültür

Başkan Sükûti Tükel'in eğitim alanındaki gerçekleştirdiği yenilikler de oldukça dikkat çekti. 1935 yılında, şehrin ilk okuma odası açıldı ve halkın eğitimine büyük katkı sağlandı (Vilayet Gazetesi, 1935: 4/1). Tükel, 1936 yılında Türk Dil Kurultayı'nın açılışı için Maraş'ta düzenlenen törenlere aktif olarak katıldı. Halkevi'nin düzenlediği etkinlikler çerçevesinde, şehirdeki elektrik sorunu nedeniyle belediyeye ve Halkevi'ne radyo cihazları kuruldu, ancak İstanbul radyo istasyonunun zayıf yayını nedeniyle etkinlik tam anlamıyla dinlenemedi. Bununla birlikte, Halkevi'nde düzenlenen gece etkinliğinde, Ali Arıkan'ın söylevi ve Adile Girgin'in şiirleriyle halk coşkulu bir şekilde Türk dili konusunda duyduğu kararlılığı ve Atatürk'ün yolunda ilerleyeceklerini vurguladı. Dr. Tükel, bu tür kültürel faaliyetlerin organize edilmesinde önemli bir rol oynadı (Vilayet Gazetesi, 1936: 152/1). Aynı yıl içerisinde kırsal bölgelerde eğitim olanaklarını artırmak için çeşitli okul inşaatları başlatıldı. Elbistan ilçesindeki okulsuz köylere yeni okul binaları yapıldı ve bu projeler sayesinde birçok köyde eğitim olanakları iyileştirildi. Özellikle Küçükyapalak ve Çiçek köylerinde yeni okullar inşa edildi. İğde ve Cela köylerinde ise inşaatlar başlatıldı. Tüm bu çabalar, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve köylere modern eğitim imkânları sunmak amacıyla yürütüldü (Vilayet Gazetesi, 1936: 153/6). 1937 senesinde Türkoğlu'nda yatılı bir ilkokulun temeli atılırken, (Vilayet Gazetesi, 1937: 213/1) 1938 yılında Elbistan'da Çocuk Esirgeme Kurumu açılarak eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında önemli adımlar atıldı (Vilayet Gazetesi, 1938: 268/3).

4.3.4. Sağlık

Maraş'ta Cumhuriyet'in ilk yıllarında sağlık alanında birçok zorlukla karşılaşıldı ve bu sorunlardan en yaygın olanı trahomdu. 1935 senesinde belediye ve valilik, trahomun yayılmasını engellemek için harekete geçerek her evde muayene yapılmasını kararlaştırdı (Vilayet Gazetesi, 1935: 69/1). Bu süreçte hastane ve dispanserlerde toplam 1438 muayene gerçekleştirildi. Bunlardan 596'sı trahomlu, 842'si ise sağlıklı çıkmıştı. Şehirdeki esnaftan trahom taramasına gitmeyenlere ceza kesildi (Vilayet Gazetesi, 1935: 104/1). 1936 senesinde Maraş'ta yalnızca bir şehir hastanesi mevcuttu. 1929'da

faaliyete geçen bu hastane, 25 yatak kapasitesine sahipti ve bir cerrahın yönetimindeydi. Yanında bir idareci, bir hemşire, iki hasta bakıcı, üç hademe, bir aşçı ve bir çamaşırcı da görev yapıyordu. 1936 yılının bütçe planlamasında, hastanenin kapasitesini artırmak için iç hastalıkları polikliniği ve bir laboratuvar kurulması için gerekli kaynak ayrıldı (Tombul, 2019: 84). Bu dönemde hastanenin kapasitesi genişletildi ve tedavi edilen hasta sayısı 387'ye yükseldi. Ayakta tedavi gören hasta sayısı 2.123'e çıkarken, hastaneye yatırılan 95 hasta ise başarılı bir şekilde ameliyat edildi (Vilayet Gazetesi, 1936: 161/11). 1937 senesinde, şehirde bir başka özel hastane de bulunmaktaydı. Almanlar tarafından inşa edilen bu hastane, yangın sonrası onarılarak yeniden hizmete sunulmuştu. 25 yatak kapasitesine sahip olmasına rağmen, ihtiyacı tam olarak karşılayamıyordu. (Vilayet Gazetesi, 1937: 196/3) 1938 yılının ilk altı ayında, bu hastaneye yatırılan 412 hastadan 275'i dâhiliye, 137'si ise hariciye bölümünde tedavi gördü. Aynı dönemde, 4454 hastanın ayakta tedavisi yapıldı. Bunlardan 3294'ü dâhiliye, 1160'ı ise hariciye bölümünde tedavi edildi (Vilayet Gazetesi, 1937: 189/1).

Maraş'ta gerçekleşecek bir diğer gelişme şehre bir bakteriyoloğun gelecek olmasıydı. Bu proje için de çalışma başlatıldı (Akşam, 1937: 6). 1937 senesinde kurulan Bakteriyoloji Laboratuvarı ile şehrin sağlık altyapısını güçlendiren önemli bir gelişme oldu (Vilayet Gazetesi, 1937: 189/1). Memleket Hastanesi Baş Hekimi Sedat Erman, Maraş'ta kurulan bakteriyoloji laboratuvarının büyük önemine değindi ve bu laboratuvarın sağlık hizmetlerinde devrim yarattığını vurguladı. Eskiden yaşanan teşhis güçlüklerinin, dönem itibarıyla laboratuvar sayesinde ortadan kalktığını belirtti ve bu önemli eseri kuran Başkan Dr. Sükûti Tükel'i tebrik etti. Laboratuvar 08.10.1937 tarihinde dönemin Valisi Osman Şahinbaş tarafından açıldı ve sağlık alanında böylesine önemli bir adım atılmasından ötürü Başkan Sükûti Tükel takdir edildi. Ayrıca Dr. Sükûti Tükel, Trahom ile mücadele çalışmalarına aktif olarak katıldı. Trahom mücadele reisi Nuri Fehmi Bey ile birlikte Mağaralı mahallesinde bir Trahom mücadele dispanseri açılması planlandı ve gerekli tetkikatlar yapıldı (Vilayet Gazetesi, 1937: 209/1).

Dr. Sükûti Tükel, 1938 senesi itibarıyla sıtma ile mücadelede de aktif rol alarak sağlık alanındaki çalışmalara önemli bir destek verdi. Antep ve Pazarcık'taki sıtma ile mücadele teşkilatının kurulması sürecine katılması, sadece şehircilik ve altyapı projelerinde değil, halk sağlığını koruma konusunda da sorumluluk üstlendiğini göstermekteydi (Vilayet Gazetesi, 1938: 254/1). Eski bir belediye otobüsü de acil sağlık hizmetleri için dönüştürülerek sedyeli bir sıhhi imdat aracı haline getirildi (Vilayet Gazetesi, 1938: 258/2). Ayrıca şehirde ilk defa bir ambulans aracı ve cenaze nakil aracı hizmete alınarak halk sağlığına yönelik önemli adımlar atıldı (Vilayet Gazetesi, 1939: 280/2).

4.3.5. Alt Yapı Çalışmaları

Hasan Sükûti Tükel, 1930'lu yıllarda Maraş belediye başkanı olarak görev yaptığı dönemde, şehri modernize etmek için pek çok önemli çalışmaya imza attı. Tükel, şehir merkezindeki düzenlemelerden köy ve kasabalara kadar geniş bir yelpazede altyapı, ulaşım ve eğitim alanlarında köklü reformlar gerçekleştirdi. Tükel'in belediye başkanlığı döneminin en önemli özelliklerinden biri, şehri modern bir yaşam alanına dönüştürmeye yönelik gerçekleştirdiği altyapı projeleriydi. Şehir merkezinde yapılan düzenlemelerin yanı sıra, çevre köy ve kasabalarda da benzer projeler hayata geçirildi. Hasan Sükûti Tükel, belediye başkanlığı görevine başladığında, Maraş'taki en temel sorunlardan birinin su sıkıntısı olduğunu tespit etti. Şehir, zengin su kaynaklarına sahip olmasına rağmen, bu kaynaklar belirli grupların denetimi altına girmişti. Nüfuz sahibi kişiler, suyu kendi konutlarına yönlendirecek altyapıyı kurmuş, böylece geniş halk kesimlerinin suya erişimini kısıtlamışlardı. Mevcut çeşmeler, mahallelerin ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğu için halk, özellikle de kadınlar, su temin edebilmek adına geceler boyu çeşme başlarında sıra beklemek zorunda kalıyordu (Tükel, 1953: 89). Tükel, bu sorunu çözmek amacıyla suyun adil dağıtımını sağlayacak yeni bir sistem geliştirdi. Şehrin farklı noktalarına su dağıtım alanları inşa edilerek düzensizliğe son verildi (Vilayet Gazetesi, 1934: 43/3). Ayrıca, su yönetimini daha sistematik hale getirmek için "Belediye Şehir Su Komisyonu" kuruldu (Vilayet Gazetesi, 1934: 54/3). Bununla birlikte kentin su kaynaklarını bilimsel yöntemlerle incelemek üzere bir İsviçreli mühendis görevlendirildi (Vilayet Gazetesi, 1935: 78/1).

Maraş'ın karşı karşıya olduğu en önemli çevresel sorunlardan biri, şehir merkezinden geçen derelerin yarattığı olumsuz koşullardı. Tepelerden gelen yağmur suları, lağım atıklarıyla birleşerek bu derelerde akmakta ve ciddi bir halk sağlığı riski oluşturmaktaydı. Şehrin ana aksları boyunca uzanan bu akarsular, yalnızca sağlık sorunlarına yol açmakla kalmayıp, kötü koku ve hava kirliliği nedeniyle kent yaşamını olumsuz etkilemekteydi (Tükel, 1953: 90.) Yapılan kapsamlı çalışmalar sonucunda, doğal su kaynakları sağlıklı bir biçimde şehir halkına ulaştırıldı ve sokaklara yeni çeşmeler eklenerek altyapı güçlendirildi (Şavkılı, 2022: 200; Koç, 2010: 99). Başkan Tükel, Maraş'ın altyapı gelişiminde önemli bir rol üstlenerek, şehir için büyük bir yatırım olan fenni su şebekesi (Pınarbaşı içme suyu) ve sudan elektrik üretimi projesinin (Hidroelektrik santrali) finansman sürecinde aktif bir görev aldı (Elma, 2020: 89). Ayrıca, şehrin ana kanalizasyon sistemi elden geçirilerek altyapı iyileştirildi (Tükel, 1953: 93; Vilayet Gazetesi, 1938: 263/15). Maraş'ın iki ana su kaynağı olan Kırkgöz ve Büyükgöz'den gelen temiz suların şehre ininceye kadar kirlenmesi ve bu sebeple dizanteri ve tifo hastalıkların ortaya çıkmasından ötürü suyun temiz halde getirilmesi için bakanlığa "temiz içme suyu projesi" sunuldu. Proje bedeli 174 bin liraydı ve sudan

elektrik elde etmek için ikinci bir proje geliştirildi ve bunun bedeli de 40 bin lira olarak belirlendi. Bu doğrultuda Bayındırlık Bakanlığı tarafından Maraş'a şube şefi geldi ve tasdik işini gerçekleştirdi (Akşam, 1937: 6). Su tesisatı çalışmaları da düzenli şekilde ilerledi ve Pınarbaşı'nda su biriktirme binasının inşasına başlandı. Büyük Göz bölgesinde yapılan hafriyatla yeni su kaynakları keşfedildi. İmar heyetinin kontrol mühendisi ve Başkan Sükûti Tükel'in gözetiminde yapılan ölçümlerde mevcut suya ek olarak 30 litre fazla su bulundu (Vilayet Gazetesi, 1938: 258/2). Altyapıda su sorunun çözüme kavuşmaya başlaması ile diğer çalışmalara geçildi. 1934'te Fırınz nahiyesindeki Hamidiye Köprüsü'nün inşaatı tamamlandı ve Çardak yolundaki köprünün yapımına başlandı (Vilayet Gazetesi, 1934: 56/3). 1935 yılı, Maraş-Göksun yolunun açılması gibi yıllardır süren bir altyapı ihtiyacının karşılanması ile hatırlanacaktı (Vilayet Gazetesi, 1935: 91/1). Şehirde kötü bir görünüm arz eden ve üstü kapatılan Kanlıdere'nin bulunduğu bölgede bir bulvar ve üstüne bir köprü inşa edildi ve genel kanalizasyon işi de halledilerek şebeke tamamlandı. Eski ve kapalı çarşı yeni baştan düzenlendi (Akşam, 1938: 5; Son Posta, 1938a: 5). Ayrıca, Kanlıdere çevresinde eski köprünün altına modern bir köprü için temeller atıldı. Bu projeler, şehri ulaşım açısından önemli ölçüde geliştirdi (Vilayet Gazetesi, 1939: 274/1).

Tükel'in belediye başkanlığı döneminde gerçekleştirilen en önemli projelerden biri de şehirdeki elektrik sorununun çözülmesiydi (Vilayet Gazetesi, 1936: 125/1). Maraş, 1934 yılından itibaren Kurtuluş Günü kutlamaları için gece aydınlatılmaya başlandı, ancak bu aydınlatma eski bir dinamo aracılığıyla sağlanmıştı. Elektrik fabrikasının yapımına başlanmış olsa da, şehirde elektrikle aydınlatma henüz geniş bir alana yayılmadı (Hâkimiyet-i Milliye, 1934: 3; Vilayet Gazetesi, 1934: 61/2). 1935 yılında Siemens Şirketi'ne şehirdeki elektrik altyapısının kurulması için çeşitli projeler yaptırıldı. Yine bu yıl içinde kurulan "Maraş Elektrik Etüt İdaresi" ile şehirdeki elektrik hizmetleri daha sistemli bir hale getirildi ve jeneratörler sayesinde kısmi bir aydınlatma sağlandı. Tüm bu gelişmeler, şehri modernleşmeye ve enerji konusunda kendi ayakları üzerinde durmaya yönlendiren önemli adımlar oldu (Dedeoğlu, 1996b: 68). 1936 senesinde elektrik tesisatı 220 volt gücünde olup kilovatı yirmi kuruşa verilmekteydi. Böylelikle halk, evlerine lamba aldı ve aydınlatmanın başlamasıyla geceleri dışarı çıkabiliyordu (Toksoy, 1936: 5; Akşam, 1936: 6). 1937 senesi belediye çalışmalarının bir diğeri Halkevine ve Halkevi tarafından açılacak okuma odasına parasız olarak elektrik verilmesiydi. Bu çalışma ile halkevleri ve okuma odaları daha verimli hale getirildi. Bu gelişmeye öncülük eden Dr. Sükûti Tükel'e teşekkür edildi. (Vilayet Gazetesi, 1937: 190/4; Vilayet Gazetesi, 1937: 190/1) Ayrıca, elektrik olmayan mahallelere elektrik verilmesi ve yeni bir fidanlığın kurulması gibi çalışmalarla bölgenin modernleşmesine katkı sağlandı (Vilayet Gazetesi, 1937: 209/1).

Hasan Sükûti Tükel'in Maraş'taki belediye başkanlığı dönemi, şehirdeki birçok önemli sorunun çözülmesi için de önemli bir dönüm noktası oldu. Tükel, şehri yönettiği süre boyunca en büyük problemlerden biri olarak mezarlıkların kötü durumunu tespit etti. Eski mezarlıklar, ne yazık ki hem temizliğe hem de düzenlemeye ihtiyaç duyuyordu. Hayvan sürüleri bu alanlarda otluyor, köpekler dolaşüyor, kışın ise kurtlar mezarlıkların etrafında geziniyordu. Bu, hem manevi açıdan hem de halk sağlığı açısından büyük bir sorun teşkil ediyordu (Tükel, 1953: 90). Tükel, bu sorunu çözmek amacıyla geniş bir arazi temin etti ve burada modern, düzenli bir mezarlık inşa ettirdi. Mezarlıkların her bir bölümü numaralandırıldı ve ölümlerin kayıtları tutuldu (Vilayet Gazetesi, 1935: 104/1). 1936 senesinde yeni ve çağdaş bir mezarlık inşası nedeniyle Şihadil Mezarlığı'nın kaldırılması gerekli görüldü ve bu doğrultuda Kültür Bakanlığı'nın onayıyla bir inceleme heyeti oluşturuldu. Heyet, mezar taşlarını detaylı bir şekilde inceleyerek yalnızca altısının tarihi değer taşıdığına karar verdi ve diğerlerinin kaldırılması yönünde rapor sundu. Belediye de gerekli duyuruların ardından sahipsiz mezar taşlarını temizleyerek bölgeye modern bir stadyum inşa etmeyi planladı. Mevcut spor topluluklarının saha ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda, bu girişimin kente önemli katkılar sağlayacağı öngörülmekteydi² (Vilayet Gazetesi, 1936: 156/1).

4.3.6. Halkla İlişkiler

Dr. Sükûti Tükel, halkla iç içe bir belediye başkanı olarak yalnızca şehir yönetimiyle değil, sosyal hayatın içinde de yer alarak örnek bir duruş sergiledi. Bu anlayış doğrultusunda, 23 Mart 1936 tarihli Pazartesi günü saat 16.00'da Belediyede gerçekleşen nikâh töreninde hazır bulunarak bizzat nikâhı kıydı. Kahramanmaraş İl Jandarma Komutanı Binbaşı Bay Sami Sönmez'in kızı Bayan Vahide Sönmez ile Piyade Alay Subaylarından Asteğmen Osman'ın evlilik akdini gerçekleştiren Dr. Tükel, törenin anlam ve önemine vurgu yaparak, genç çifte ömür boyu mutluluk dileklerini ilettiler. Vali Adli Bayman, Mülkiye Baş Müfettişi Hüsnü Toköz, ilin yöneticileri, subaylar ve çok sayıda davetlinin katılımıyla gerçekleşen bu görkemli tören, Dr. Tükel'in toplumla güçlü bağlarını bir kez daha gözler önüne seriyordu. Kalabalık ve coşkulu geçen bu özel

² “Yaşanan bir hadiseye göre Belediye Başkanı Hasan Sükûti Tükel, Şeyh Adil Mezarlığı'ndaki mezar taşlarını kırdırıp lağım kanallarına döşetti. Bu durumu eleştiren Ali Sezai Efendi, belediye başkanının şikâyetiyle harf inkılâbına karşı halkı kıskırtmakla suçlandı. Kendi mezar taşında Arap harfleri olduğu gerekçesiyle hakkında soruşturma açıldı, sonunda tutuklanarak hapisanenin çocuk bölümüne konuldu. Ancak yeni atanan Ağır Ceza Hâkimi Cemil Bey durumu fark edip dosyasını inceledi ve haksız yere tutuklandığını anlayarak serbest bıraktı. Mezar taşlarının akıbeti ise Belediye Başkanın isteği doğrultusunda değiştirildi.” (Usta, 2012: s.47-49; Karaoğlu, 2017: s.258)

gün, onun halkın yanında olma anlayışının bir göstergesi oldu (Vilayet Gazetesi, 1936: 130/2).

16 Mayıs 1936 tarihinde Gazi Antep Valisi Rıza Çevik, Parti Başkanı Ömer Asım Aksoy ve Gaziantep Lisesi Müdürü Haydar Niyazi, lise izcileriyle birlikte Cumartesi günü kenti ziyaret edecekti (Vilayet Gazetesi, 1936: 137/1). Belirlenen tarihte Gaziantep Lisesi heyeti, yöneticileri ve izcileriyle birlikte Maraş'ı ziyaret etti, Dr. Sükûti Tükel ve diğer yetkililer tarafından törenle karşılandı. Şehitliğe çelenk bırakıldı, spor müsabakaları, konferanslar ve kültürel etkinlikler düzenlendi. Dr. Tükel'in de katılımıyla geçen bu ziyaret, Maraş ve Gaziantep arasındaki kardeşlik bağlarını pekiştiren samimi bir atmosferde gerçekleşti (Vilayet Gazetesi, 1936: 138/1).

1938 yılının Şubat ayında Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Coğrafya Enstitüsü'nden Maraş'a gelen 21 kişilik coğrafya heyetinin ağırlanması ve konforlarının sağlanması için Dr. Sükûti Tükel aktif bir rol aldı, şehrin bilimsel ve kültürel gelişimine önem gösterdi. Misafirlerin ihtiyaçlarının karşılanması için Kültür Direktörüne destek sözü vermesi, onun şehre dair her alanda sorumluluk üstlendiğini kanıtlıyordu. Enstitü ekibi Maraş'ın kuzey bölgelerinde coğrafi tetkiklerde bulundu (Vilayet Gazetesi, 1938: 225/1). Tükel, Maraş'ın gelişimine katkı sağlamakla kalmadı, halkla olan ilişkilerini de güçlendirdi. Maraş halkı, Tükel'in şehirde yaptığı bu önemli katkıları takdir ederek ona "*Fahri Hemşerilik*" beratı verdi (Vilayet Gazetesi, 1935: 75/4; Vilayet Gazetesi, 1937: 194/1).

4.3.7. Parti İçi ve Siyasi-Resmi Çalışmalar

1930'lu yılların dönüşüm sürecinde, Maraş'ın belediye başkanlığı görevini üstlenen Dr. Sükûti Tükel Maraş'taki imar, yönetim ve toplumsal ilişkiler alanlarında modernleşmeyi şekillendiren başlıca aktörlerden biri oldu. Tüm bu gelişmelerle birlikte hem yerel hem de ulusal bağlamda resmi ve siyasi görevlerini yerine getirdi. Parti Başkanı Halit Onaran, Ankara ve İzmir'e gitmek üzere Haziran 1936 tarihi itibarıyla Dr. Sükûti Tükel tarafından uğurlandı. Ankara'da vilayet işleriyle ilgilendikten sonra İzmir'e geçecekti (Vilayet Gazetesi, 1936: 142/1). Ankara'da valiler toplantısına katılan Vali Adli Bayman, temaslarını tamamlayarak 26 Haziran'da şehre döndü ve Dr. Sükûti Tükel ve diğer yetkililer tarafından karşılandı. Vali Bey ve Başkan Tükel halkla iç içe bir şekilde belediyeye yürüyerek büyük memnuniyet yarattılar (Vilayet Gazetesi, 1936: 144/1).

1936 yılında imzalanan Montrö Mukavelesi kapsamında, Kahramanmaraş Valisi ve İl Parti Başkanı Adil Bayman, Belediye Başkanı Dr. Sükûti Tükel ve Halkevi Yönetim

Kurulu'nun imzalarıyla, Cumhurbaşkanı Atatürk'e, Montrö Konferansı'ndaki zaferin Atatürk'ün liderliğinde elde edilen büyük bir başarı olarak görüldüğünü belirten bir telgraf gönderildi (Vilayet Gazetesi, 1936: 147/1). Bu telgraf, halkın ve yönetimin, alınan zaferi sahiplenerek, yönetimle güçlü bir bağlılık ve güven duyduğunu ortaya koyuyordu. Montrö Mukavelesinin imzalanmasıyla ilgili olarak Atatürk, halkın coşkun sevinç ve heyecanını öğrendikten sonra, teşekkürlerini iletmek için Anadolu Ajansı'nı görevlendirdi. Başbakan İsmet İnönü ile Dışişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Montrö Mukavelesinin imzalanması ile ilgili tebriklere binaen Dr. Sükûti Tükel'e ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne tebriklerini iletti ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarına yönelik önemli bir zaferin elde edilmesini kutladılar (Vilayet Gazetesi, 1936: 148/1).

Dr. Sükûti Tükel, Kayseri'ye atanan Vali Adli Bayman'ı uğurlayan önemli isimler arasında yer aldı. Bayman, bir yıl süren görev süresince devlet ve memleket işlerine büyük bir özveriyle hizmet etti ve ayrılırken tüm daireleri gezerek memurlarla vedalaştı. Belediye Başkanının evinden başlayan uğurlama töreni, şehir bahçesi ve Eoğlu istasyonuna kadar devam etti. Başkan Tükel ve diğer yetkililer, Bayman'a yeni görevinde başarılar dilediler (Vilayet Gazetesi, 1936: 153/1). Dr. Sükûti Tükel, Kayseri'den Maraş'ı ziyaret eden Korgeneral Mümtaz ve Adana'dan gelen Tümgeneral Necip Kadri'yi karşılayan heyette de yer aldı. Göksun'dan gelen komutanlar, yol denetimleri yaparak yetkililerden bilgi aldı ve Bağrsak Deresi'nde Dr. Tükel ve diğer yöneticiler tarafından karşılandı. Onurlarına belediye tarafından bir yemek şöleni ve Halkevi'nde bir aile gecesi düzenlenmesi planlandı. Ayrıca Dr. Sükûti Tükel'in öncülüğünde Maraş'ta yapılacak yeni otel ve gazinonun tamamlanması planlandı. Şehirde bir sinema binasına ihtiyaç olduğu, Tükel'in bu projeyi üstlenmesi halinde, yeni Maraş Valisi Salih Cemal Gülen'in desteğiyle başarıyla tamamlanacağına dair duyulan güven ifade edildi (Vilayet Gazetesi, 1936: 155/1).

1936 senesinde Kırklareli Milletvekili Şevket Bey, Parti ve Halkevi faaliyetlerini yerinde incelemek amacıyla Maraş'a geldi. Kendisi, şehrin önde gelen isimlerinden Belediye Başkanı Dr. Sükûti Tükel ve Parti Yönetim Kurulu üyesi Ali Rıza Çuhadar tarafından Türkoğlu'nda karşılandı. Milletvekilinin, Maraş'taki temaslarının ardından Elbistan, Göksun ve Andırın ilçelerinde de Parti teşkilatlarını denetleyeceği belirtildi. Dr. Sükûti Tükel'in evinde misafir edilen Şevket Bey, bölgedeki siyasi ve kültürel yapıya dair değerlendirmelerde bulundu (Vilayet Gazetesi, 1936: 155-17/1). Yine 1936 senesinde Mareşal Fevzi Çakmak Maraş ziyaretinde bulundu. Bu ziyaret sırasında Başkan Sükûti Tükel, önemli bir ev sahipliği ve rehberlik rolü üstlendi. Çakmak, 17 Ekim 1936 tarihinde Maraş'a geldiğinde, Tükel onu vilayet sınırında karşılayan heyette yer aldı. Ziyaret sırasında Çakmak, askeri birlikleri ve okulları teftiş etti, ardından Tükel'in

evinde ağırlandı. Gezinin devamında, Tükel'in rehberliği ile Maraş Kalesi incelendi ve kalenin restorasyonu hakkında değerlendirmelerde bulunuldu. Tükel, şehirde resmi günlerde kullanılan topun çatlak olduğunu belirterek yeni bir top talep etti ve Çakmak bu talebi onayladı. Daha sonra fabrika, elektrik santrali ve un üretimi incelendi, fabrikanın daha iyi işlemesi için mali destek sözü alındı. Şehitlik ziyareti ve belediyenin düzenlediği akşam yemeğinde de yer alan Tükel, şehrin önemli noktalarında Mareşal'e eşlik etti. Ertesi gün, Çakmak'ı Göksun'a kadar uğurlayanlar arasında bulunan Tükel, bu süreçte misafirperverliği ve şehrin gelişimi için gösterdiği çaba ile öne çıktı (Vilayet Gazetesi, 1936: 160/1).

Başkan Tükel, Alaeddin Tiritoğlu'nun 1936 senesinde Maraş mebusu olarak gösterildiği seçimde, seçim sürecini denetleyen heyetin başında bulundu. Belediye meclisi salonunun süslenmesi ve müzik eşliğinde gerçekleştirilen seçimde, Tükel'in başkanlığındaki heyet, seçim düzenini sağlamak ve denetim yapmakla sorumluydu. Sonuç olarak, Alaeddin Tiritoğlu yeni mebus olarak seçildi ve Maraş halkı, genç bir münevverin mebus seçilmesinden dolayı büyük bir sevinç yaşadı (Vilayet Gazetesi, 1936: 164/1). 20 Aralık 1936 tarihinde Maraş CHP İl Kongresi düzenlendi. Maraş Valisi Salih Cemal Gülen'in açılış konuşmasıyla başlayan kongrede, parti başkanlıklarının valiliğe verilmesinin devlet ve halk işlerini daha sıkı bir şekilde birbirine bağladığına vurgu yapıldı ve delegelerden dilek ve şikâyetler dinlendi. Kongre sonunda ve Sükûti Tükel'in başkanlığında seçimler yapıldı; Sükûti Tükel, kongredeki delegelere ve partililere samimiyetle teşekkür etti. Ayrıca, Maraş, Elbistan, Göksun ve Andırın kazaları için yeni idare heyetleri seçildi. Kongre, partililerin fikirlerini özgürce ifade edebildikleri ve samimi bir ortamda geçti (Vilayet Gazetesi, 1936: 168/1).

27 Ocak 1937'de Cenevre'de toplanan Milletler Cemiyeti, Hatay'ın bağımsızlığını kabul etti ve nüfus çoğunluğunu belirlemek için seçim kararı alındı. Maraş Belediye Başkanı Sükûti Tükel, Hatay'ın kuruluşu dolayısıyla Maraş'ta düzenlenen milli mitingin başkanlığını üstlenerek, organizasyonun başarıyla gerçekleştirilmesine katkı sağladı ve Atatürk'e iletilen saygı mesajlarını yönetti (Vilayet Gazetesi, 1937: 173/1). Maraş halkı, Hatay davasına büyük önem vererek gelişmeleri heyecanla takip etti ve Hatay'ın bağımsızlığı lehine alınan kararı coşkuyla kutladı. Maraş'ta Milli mitingler düzenlendi, Atatürk ve devlet yöneticilerine tebrik ve minnet mesajları iletildi. Atatürk, İsmet İnönü ve Mareşal Fevzi Çakmak, Hatay davasındaki başarıyı uluslararası hukuka uygun ve barışçıl bir zafer olarak değerlendirdiler ve halkın desteğine teşekkür edildi (Vilayet Gazetesi, 1937: 174/4).

Maraş'ın 1937 senesi itibarıyla 18. Kurtuluş Yıldönümünün coşkuyla kutlanması ve hazırlık yapılması adına dönemin valisi Salih Cemal Gülen tarafından Başkan Sükûti

Tükel, Şefik Er Gündüz ve Rıza Çuhadar'dan oluşan bir komite oluşturuldu ve hazırlıklara başlandı. Ayrıca Ankara ve İstanbul'da da kutlamalar planlandı ve Maraşlı gençler etkinlikler için organize edildi. Vali Salih Cemal Gülen, Atatürk'e ve devlet büyüklerine Maraş halkının cumhuriyete ve inkılaplara bağlılığını vurgulayan bir saygı telgrafı gönderdi (Vilayet Gazetesi, 1937: 173/1). Sükûti Tükel, 1937 senesi 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın da Maraş'ta coşkuyla kutlanması için katkı sağlayan önemli isimlerden oldu. Tükel, Cumhuriyet Alanı'nı önceden temizletip düzenleterek törenlerin sorunsuz gerçekleşmesini sağladı. Bayram etkinlikleri sırasında, askeri birlikler ve öğrencilerle yakından ilgilendi, kutlamalara resmî düzeyde destek verdi (Vilayet Gazetesi, 1937: 185/2).

1937 senesinde Cumhuriyet'in 14. yıl dönümü coşkuyla kutlanırken, Maraş belediyesi, minnet ve şükranlarını Dr. Sükûti Tükel başkanlığında başta büyük Önder Atatürk olmak üzere Başbakan Celal Bayar, İçişleri Bakanlığı ve CHP Genel Sekreterliğine gönderilen telgraf ile ilettiler (Vilayet Gazetesi, 1937: 212/2). Bu yoğun ve tempolu çalışma ortamında Belediye başkanı Sükûti Tükel ağır bir grip hastalığına yakalandı ve on beş gün boyunca istirahate çekildi. Tükel, bu süre sonunda sağlığına kavuştu ve tekrar görevine döndü (Vilayet Gazetesi, 1938: 222/1).

Başkan Sükûti Tükel, Maraş'ın 1938 senesi itibarıyla 12 Şubatta düzenlenecek Kurtuluş Bayramı komitesinin başkanlığını yaparak, bayram programı ve etkinlikler için düzenlemelerde bulundu. Yerel ve ulusal düzeyde çeşitli etkinliklerin organize edilmesine öncülük etti (Vilayet Gazetesi, 1938: 223/1). Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nden bir grup öğrenci ve akademisyen de 10 Şubat'ta Maraş'a gelerek incelemelerde bulunacak ve 12 Şubat Kurtuluş Bayramı'na katılacaklardı. Maraşlı yetkililer misafirleri karşılamak ve ağırlamak için hazırlıklara başladı. Aynı gün Ankara'da da Maraşlı gençlerce kutlamalar yapılacak, yöresel ürünlerin sergileneceği bir etkinlik düzenlenecek ve davetlilere yerel ikramlar sunulacaktı (Son Posta, 1938b: 5). Başkan Tükel, Maraş'ta 1938 senesi, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın coşkuyla kutlanmasında da yer alarak, gençliğe ve spora verilen önemi vurguladı. Belediye Reisinin kültürel ve sosyal etkinliklerde de aktif bir rol üstlenmesi, gençliğin gelişimine destek veren bu tür resmi organizasyonlara katılımı, onun toplumsal kalkınmaya verdiği önemin bir göstergesi oldu (Vilayet Gazetesi, 1938: 241/1).

1938 yılı Cumhuriyet Bayramı hazırlıklarının ve altyapı çalışmalarının zamanında tamamlanması için de Dr. Sükûti Tükel, aktif bir şekilde süreci takip etti. Parti Ocak binası, park, havuz ve yol çalışmaları gibi projelerin Cumhuriyet Bayramı'na yetişmesi için çaba gösteren Tükel belediye ile koordineli bir şekilde çalıştı (Vilayet Gazetesi, 1938: 254/2). 1938 yılı Belediye üyesi seçimleri, Eylül ayında C.H.P. Genel

Sekreterliği'nden gelen talimatla altı mıntıkaya ayrılarak yapılması kararlaştırıldı. Seçim süreci Sükûti Tükel başkanlığında bir heyetin görevi dâhilinde yapılması, seçim encümeninin itirazları incelemesi ve mahkemelere müracaat süreci de başlayacaktı. Seçimler için belirlenen tarihler arasında gerekli yasal işlemlerin kararı alındı (Vilayet Gazetesi, 1938: 257/1). Ekim ayı bitmeden Belediye başkanı Sükûti Tükel, Gaziantep yolu ve Türkoğlu'ndaki pansiyonlu okul inşaatını teftiş etti, ardından Vali beyin başkanlığında toplanan komisyon sonucunda ve Sükûti Tükel'in girişimleri ile şehir imar planı için hazırlanan rapor, bir heyet tarafından incelenerek Ankara'daki Dâhiliye Vekâletine sunulmak üzere hazırlandı (Vilayet Gazetesi, 1938: 259/1).

21 Aralık 1938 tarihinde Maraş'a valilik görevine atanan Sabri Çıtak şehre geldi ve karşılamada Başkan Sükûti Tükel'inde bulunduğu birçok yetkili isim yer aldı. Vali, yol yorgunluğuna rağmen hemen işe başladı ve yerel yöneticiler ile görüşerek vilayet işleri hakkında bilgi aldı (Vilayet Gazetesi, 1938: 271/1). Başkan Sükûti Tükel, yeni milletvekillerinin seçilmesi adına da seçim işleri sırasında bayram günlerinde sürekli olarak belediyede bulundu ve 04.02.1939 tarihinde tüm defterlerin tamamlanmasını sağladı. Teftiş heyetleri tarafından incelenen defterler, ilgili mahallelere asıldı. Seçim işleri, kazalarda da tamamlanmış olup Vali Sabri Çıtak'ın düzenli takibiyle başarılı bir şekilde bitirildi (Vilayet Gazetesi, 1939: 277/5). Maraş'ın Kurtuluş Bayramı, Sükûti Tükel'in belediye başkanlığında 1939 senesi itibari ile büyük bir coşkuyla kutlandı. Bayram, halkın katılımıyla erken saatlerde başladı, mitralyöz ateşi ve mevlitle devam etti. Şanlı Türk bayrağının kaleye asılmasının ardından yapılan törenlerde Sükûti Tükel, İstiklal Madalyası'nı taktı ve kaleden top atıldı. Gün boyunca çeşitli söylevler, şiirler okundu ve halk şehitlik ziyaretinden sonra eğlenceli bir gece geçirdi. Sükûti Tükel, halkın minnet ve şükranlarını ilettiler (Vilayet Gazetesi, 1939: 278/1).

Dr. Sükûti Tükel'in çalışmaları ve yönetiminden halk ve dönemin valileri oldukça memnun kaldı. Bu durumu yerel isimlerden Ali Avşar adında bir vatandaş şöyle aktaracaktı: “...şehrin gün geçtikçe güzelleşmesinden bahsedeceğim. Bunları yarın birer varlık olarak göreceğiz. Yalnız bize bu hakikatleri pek yakında gösterecek olan değerli İlbaşımız Bay Osman Şahinbaş'ın başla, Şarbaşımız Bay Sükûti Tükel'e planlı çalışmalarıyla Maraş'ta meydana getirdikleri ve getirecekleri izlerinden dolayı ne kadar teşekkür ve takdir edilseler azdır. Baharın tatlı güzellikleri arasında planların toprakta canlandırılmasını ummakla başarılar dileriz.” (Vilayet Gazetesi, 1938: 225/2).

1939-1946 yılları arasında Hasan Sükûti Tükel'in halefi olarak görev yapan Başkan Ali Ulvi Yetişgen, bir önceki belediye başkanı Dr. Sükûti Tükel ve belediye meclis üyelerini “...Bu vesile ile bu güzel eserlerin meydana getirilmesinde himmet ve emekleri sevk etmiş bulunan selefim Doktor Sükûti Tükel ile kendilerine muzaherette bulunmuş olan belediye

meclisi azalarına belde halkının şükranlarını sunmayı kadirşinaslık ad ederim...” sözleri ile takdir etti (Vilayet Gazetesi, 1940: 3).

Belediye başkanlığı görevini altı yıl süresince yürüten Tükel, halk tarafından büyük bir sevgiyle karşılandı ve ona teşekkür etmek amacıyla şehirdeki bir park ve bulvara “Tükel” ismi verildi. Ancak, Tükel’in Maraşlı olmaması, bazı çevreler tarafından eleştirildi ve bu durum, şehrin gelişimi konusunda Tükel tarafından başlatılan çalışmalar kıskançlıklara yol açtı (Aydın, 2020: 265). Tüm bu olumsuz eleştirilere rağmen, Tükel, görevi boyunca halkına hizmet etmeyi ve şehirdeki projeleri hayata geçirmeyi hedefledi. Onun yönetimi, idealist bir başkan profilinin örneği oldu. Hasan Sükûti Tükel, belediye başkanlığı süresi boyunca, Maraş’ın sosyal ve kültürel yaşamını iyileştiren, şehir altyapısını modernleştiren ve ulaşımı güçlendiren bir dizi önemli projeye imza attı. Tükel’in yöneticiliği, dönemin zorlukları altında bile şehirde köklü değişiklikler yapmayı başardı. Eğitim alanındaki yatırımlar, ulaşım projeleri ve şehirdeki altyapı reformları, onun vizyonunun birer örneği oldu. Hem halk hem de şehirdeki liderler tarafından takdir edilen Tükel, ölümsüzleşen bu katkılarıyla Maraş’ta önemli bir iz bıraktı.

SONUÇ

1933-1939 yılları arasında Maraş Belediye Başkanlığı görevinde bulunan Dr. Hasan Sükûti Tükel’in Maraş’taki faaliyetleri, Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde yerel yönetimlerin modernleşme sürecindeki işlevini tarihsel bir çerçevede ortaya koymaktadır. Tükel’in belediye başkanlığı, Cumhuriyet rejiminin halkçı ve devletçi ilkeleri doğrultusunda şekillenen yerel yönetim anlayışının taşrada nasıl karşılık bulduğunu göstermesi bakımından önemli bir örnek sunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada altyapı, imar, sağlık, temizlik, ulaşım, eğitim ve kültür gibi başlıklarda gerçekleştirilen reformlar, sadece fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda toplumsal bir yeniden yapılanmanın parçası olarak değerlendirilmiştir.

Tükel’in belediye başkanlığı görevine geldiği dönemde Maraş, altyapısı yetersiz, sokakları düzensiz ve sağlıksız, kamusal hizmetleri neredeyse yok denecek kadar zayıf bir taşra kentiydi. Bu tablo, Cumhuriyet’in modernleşme hedefleriyle derin bir tezat oluştuyordu. Özellikle su temini ve kanalizasyon altyapısı, kentin temel problemleri arasında yer almakta ve halk sağlığını doğrudan tehdit etmekteydi. Tükel, bu sorunları çözmek amacıyla hem teknik hem de kurumsal düzeyde adımlar atmış; bir yandan suyun adil ve düzenli dağıtımı için mühendislik desteğiyle projeler geliştirmiş, öte yandan belediye su komisyonu gibi mekanizmalarla hizmetin sürekliliğini sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, altyapı hizmetlerinin bilimsel yöntemlerle yeniden inşa

edilmesi, Maraş'ın modern şehir kimliği kazanmasında kritik rol oynamıştır. Benzer şekilde imar faaliyetleri bağlamında Tükel, kentin fiziksel düzenlenmesini yeniden ele alarak, dar ve işlevsiz sokakları kamulaştırma yoluyla genişletmiş, ulaşım akslarını sadeleştirmiş ve yolların yapımına öncelik vermiştir. Bu imar faaliyetleri, yalnızca şehrsel estetik açısından değil, kamu sağlığı ve güvenliği bakımından da önemli etkiler yaratmıştır. Şehrin içerisinden geçen derelerin lağım ve yağmur sularıyla karışması sonucu oluşan sağlık tehdidi, kanalizasyon sisteminin kademeli olarak düzenlenmesiyle ortadan kaldırılmış; bu çabalar kentteki salgın hastalıkların önlenmesinde doğrudan etkili olmuştur. Böylece Tükel'in şehircilik vizyonu, yalnızca yapılaşmaya değil, toplumsal yaşamın bütününe nüfuz eden bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir.

Tükel'in sağlık alanındaki reformları da, onun hekim kimliğinden bağımsız düşünülemez. Şehirdeki temizlik hizmetlerinin yeniden yapılandırılması, mezarlık alanlarının düzenlenmesi, başıboş hayvanların kontrol altına alınması ve halk sağlığı kampanyalarının başlatılması, onun halk sağlığını merkeze alan bir yönetim anlayışı benimsediğini göstermektedir. Ayrıca temizlik ekiplerinin modernize edilmesi ve hastalıkla mücadelede koruyucu hekimlik ilkelerinin ön plana çıkarılması, Cumhuriyet'in bilimsel temelli sağlık politikalarının yerel düzeydeki bir uzantısı olarak okunmalıdır.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer önemli boyut, eğitim ve kültür hizmetlerinin belediye politikalarının merkezine yerleştirilmiş olmasıdır. Hasan Sükûti Tükel, yalnızca fiziksel dönüşümle yetinmemiş, halkın eğitim düzeyini yükseltecek ve kültürel gelişimini destekleyecek çeşitli faaliyetlere de öncülük etmiştir. Halkevi faaliyetlerine verdiği destek, kütüphane girişimleri ve yerel gazeteciliğin teşvik edilmesi, bu doğrultuda atılmış adımlar arasında yer alır. Bu bağlamda Tükel'in yaklaşımı, halkçı bir belediyecilik anlayışının sadece hizmet odaklı değil, aynı zamanda toplumsal bilinç oluşturmaya hedefleyen bir yapı içerdiğini ortaya koymaktadır.

Tükel'in faaliyetleri yalnızca kendi dönemiyle sınırlı kalmamış, sonraki yıllarda Maraş'ın şehrsel gelişimine zemin hazırlamıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk on beş yılı boyunca Ankara modelinin taşraya aktarılması bağlamında Maraş'ın imarı, Tükel'in girişimleriyle ivme kazanmıştır. Bu durum, Cumhuriyet döneminde yerel yönetimlerin merkezden aldığı vizyonu yerele nasıl uyguladığını ve bu süreçte bireysel liderliğin dönüştürücü gücünü ortaya koymaktadır. Maraş örneğinde olduğu gibi, yerel yönetimlerin başarıya ulaşmasında yöneticinin nitelikleri, deneyimi ve halkla kurduğu ilişki biçimi belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Tükel, bu noktada, halkla doğrudan temas kurarak, katılımcı ve şeffaf bir yönetim tarzı sergilemiştir.

Maraş'ın demografik yapısı ve ekonomik koşulları da dikkate alındığında, yapılan hizmetlerin çok daha büyük bir anlam taşıdığı görülmektedir. Yetersiz ulaşım ağları, sınırlı mali kaynaklar ve sosyo-ekonomik kırılmalıklar içerisinde gerçekleştirilen bu reformlar, Tükel'in kent yönetiminde gösterdiği dirayet ve planlama becerisini yansıtmaktadır. Ayrıca şehirdeki etnik ve dinsel çeşitliliğin birlikte yaşama kültürü çerçevesinde korunması, Cumhuriyet'in kültürel bütünleşme politikalarının yereldeki karşılığı olarak anlam kazanmaktadır.

Sonuç olarak, Hasan Sükûti Tükel'in belediye başkanlığı süreci, Maraş'ın yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel açıdan da yeniden inşa edildiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Tükel'in belediyecilik anlayışı, Cumhuriyet'in modernleşme ideali ile bireysel inisiyatifin ve mesleki yeterliliğin başarılı bir sentezi olarak değerlendirilebilir. Onun görev süresi, yerel yönetimlerin yalnızca hizmet üretim merkezleri değil, aynı zamanda modern birey, çağdaş toplum ve sağlıklı kent kimliğinin inşa edildiği siyasi alanlar olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, Maraş özelinde yapılan bu inceleme, erken Cumhuriyet döneminin yerel yönetim politikalarının anlaşılması açısından önemli bir katkı sunmakta; Hasan Sükûti Tükel örneği ise, mikro düzeyde bir modernleşme pratiğinin nasıl hayata geçirilebileceğine dair model oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak yerel tarih çalışmaları açısından bu tür kapsamlı belediyecilik örneklerinin çoğaltılması, Türkiye'nin modernleşme tarihinde taşra kentlerinin konumunu daha görünür hale getirecektir.

Kaynakça/ References

- Akşam Gazetesi, (1936). Maraş Şehrinin Su Projesi Tamamlandı.
- Akşam Gazetesi, (1937). Maraş Yakında Temiz Suya Kavuşuyor.
- Akşam Gazetesi, (1938). Maraş Kısa Bir Zamanda Çok İmar Edildi.
- Akşam Gazetesi, (1941). Yeni Erzincan Çok Güzel Bir Şehir Olacak.
- Anadolu Gazetesi, (1938). Maraş Modern Bir Şehir Oluyor.
- Atalay, B. (1973). Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Ankara: Maarif Vekâleti Yayınları.
- Aydın, T. (2020). Tek Parti Döneminde CHP'nin Maraş İl Teşkilatı (1936-1946). Maraş Araştırmaları. C.I. Konya: Palet Yayınları, 165-192.
- Belediye Başkanları, <https://kahramanmaras.bel.tr/belediye-baskanlari-0>, (15.02.2025).
- BOA, 02/Z/1318 (Hicri) Dosya No: 53 Gömlek No: 66 Fon Kodu: Y..PRK.UM.
- BOA, 12/L/1298 (Hicri) Dosya No: 1337 Gömlek No: 62 Fon Kodu: DH.MKT.
- BOA, 16/Z/1307 (Hicri) Dosya No: 1747 Gömlek No: 62 Fon Kodu: DH.MKT.
- BOA, 20/Ş/1333 (Hicri) Dosya No: 90 Gömlek No: 12 Fon Kodu: DH. UMVM.
- BOA, 24/Ra/1320 (Hicri) Dosya No: 532 Gömlek No: 39 Fon Kodu: DH.MKT.
- BOA, 29/Z/1292 (Hicri) Dosya No:117 Gömlek No: 71 Fon Kodu: DH.SAİDd.
- BOA, Tarih: 17/C/1316 (Hicri) Dosya No: 2127 Gömlek No: 24 Fon Kodu: DH.MKT.
- CCA (Fon Kodu: 30-18-1-2. Yer Kodu: 36.39.12. Tarih: 24.05.1933)
- CCA, 30.11. 1.0.59. 34.14. Tarih: 12.11.1930
- CCA, 490.0.1.496.1997.3. Tarih: 30.01.1937.
- Çetin, S. (2018). Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Maraş (1923-1950). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Dedeoğlu, M. (1996a). Düinden Bugüne Kahramanmaraş. Ankara: Lazer Ofset Mat. Tesisleri.
- Dedeoğlu, M. (1996b). Kahramanmaraş Ekonomisi. Ankara: Lazer Ofset Matbaa Tesisleri.
- Deliorman, T. (1939). Yol Notlarımdan: Maraş. Anadolu Gazetesi
- Elma, M. (2020). Hasan Sükûti Tükel. Kahramanmaraş Ansiklopedisi. İbrahim Solak (Edt). C.4.Yayın No: 149. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, 89-90.
- Gökhan, İ. (2011). Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Gönen, C. (2005). Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı Maraş. Ankar: Lazer Yayınları.
- Gümüşalan, N. (2012). XX. Yüzyılın İlk yarısında Maraş (1908-1938). Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hâkimiyet-i Milliye, (1934). Maraş Un ve Elektrik Fabrikası.
- Kanadıkırık, E. (1972). Maraş'ta Konut Tipleri. AÜDTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, (5-6): 253-283.
- Karabekiroğlu, Ş. (1999). 234 Numaralı Maraş Şer'iyi Sicili, H. 1322-1325/ M. 1904-1907, (Değerlendirme ve Transkripsiyon). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Karaoğlu, H. (2017). Ali Sezai Efendi (Seyit Ali Sezai Kurtaran). Kahramanmaraş Ansiklopedisi, C.1, Yayın No: 145. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, 255-260.
- Koç, K. (2010). Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi, Sosyal, Kültürel, Ekonomik Yapı ve Şehirleşme Tarihi. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Kurun Gazetesi, (1937). Güzel Maraş Gün Geçtikçe Daha da Güzelleşiyor.
- Maraş İl Yıllığı, (1967). Ankara: Dönmez Ofset,
- Maraş Vilayet Gazetesi, S. 153/14. 1936.

- Maraş Vilayet Gazetesi, S. 81. 09.04.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.104. 19.09.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.125. 13.02.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.130. 26.03.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.137. 14.05.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.138. 21.05.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.142-3. 18.06.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.144-5. 02.07.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.147-8. 23.07.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.148-9. 30.07.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.152-13. 27.08.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.153-14. 03.09.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.155-16. 17.09.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.155-17. 24.09.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.156-17. 24.09.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.160-21. 22.10.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.161-22. 29.10.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.162-23. 05.11.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.164-25. 19.11.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.168-29. 24.12.1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.170-33. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.173-34. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.174-35. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.178-38. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.185-46. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.187-48. 13.05.1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.189-50. 27.05.1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.190/51. 03.06.1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.190-51. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.194-55. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.196-57. 15.07.1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.208-69. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.209-70. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.212-73. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.213-74. 11.11.1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.218-79. 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.222-83. Yıl:4. 13.01.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.223-84. Yıl:4. 20.01.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.224-85. Yıl:4. 27.01.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.225-86. Yıl:4. 03.02.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.227-88. Yıl:4. 17.02.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.229-90. Yıl:4. 03.03.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.235/96. 14.04.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.241-102. Yıl:4. 26.05.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.244-105. Yıl:4. 16.06.1938.

- Maraş Vilayet Gazetesi, S.250. Yıl:4. 28.07.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.251. 04.08.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.254. Yıl:4. 25.08.01.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.254. Yıl:4. 25.08.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.254. Yıl:4. 25.08.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.257. Yıl:4. 15.09.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.258. Yıl:4. 22.09.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.259. Yıl:4. 29.10.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.263. 27.10.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.263. Yıl:5. 27.10.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.268. 01.12.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.271. Yıl:5. 22.01.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.272. 29.12.1938.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.274. 12.01.1939.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.277. Yıl:6. 09.02.1939.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.278. Yıl:6. 16.02.1939.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.280. 02.03.1939.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.323. Yıl:7. 21.09.1939.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.324. Yıl:7. 28.12.1939.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.4. 19.09.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.43. 03.07.1934.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.54. 18.09.1934.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.56. 02.10. 1934.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.59. 23.10.1934.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.61. 06.11.1934.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.69. 01.01.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.75. 19.02.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.78. 12.03.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.85. 14.05.1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, S.91. 20.06.1935.
Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı (OSMS) I, (2006). Haz: Sait Öztürk. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.
Paköz, A. E. (2013). Maraş Sivil Mimari Yapılarının İncelenmesi ve Gözlüklü Ali Evi Restorasyon Önerisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
Son Posta Gazetesi, (1937a). Maraşlıların Kadirşinaslığı.
Son Posta Gazetesi, (1937b). Maraş'ta Su Tesisatı ve Elektrik Yapılıyor.
Son Posta Gazetesi, (1938a). Maraş'ta Az Zamanda Büyük Yenilikler Başarıldı.
Son Posta Gazetesi, (1938b). Maraş'ın Kurtuluş Bayramı.
Şavklı, C. ve Doğan, H. (2021). "Maraş Halk Evi", Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Edt: İbrahim Solak. C.4, Yayın No: 150. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, 346-351.
Şavklı, C. ve Gümüşalan, N. (2014). "Cumhuriyet Döneminde Kahramanmaraş", Akdeniz'in Altın Kenti Kahramanmaraş, T.C. Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kahramanmaraş, 79-91.
Şavklı, C. ve Tokur, D. (2022). Maraş Belediye Başkanları ve Faaliyetleri. Maraş Araştırmaları (3)133. Konya: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 193-226.

- T. C. Devlet Yıllığı (1928-1929), (1929). İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.
- T. C. Devlet Yıllığı (1928-1929), (1930). İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası
- T.C. Devlet Salnamesi (1925-1926), (1926). İstanbul: İstanbul Matbaa-i Amire.
- T.C. Resmî Gazete, (1973). S.14446.
- T.C. Resmî Gazete, (2012). 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı, On Üç ilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
- Toksoy, A. E. (1936). Maraş'ta Belediye Çok İyi Eserler Veriyor. Anadolu Gazetesi.
- Tombul, Y. (2019). Cumhuriyet Dönemi Maraş Basını ve Bölgenin Sosyo Ekonomik ve Kültürel Gelişiminin Basındaki Yansımaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Tükel, H. S. (1934). Siyah Örtü. İstanbul: Hilmi Kütüphanesi.
- Tükel, H. S. (1952-1953). Tatlı ve Acı Hatıralar. İzmir: Piyasa Matbaası.
- Ulus, 12 Şubat 1937.
- Usta, E. (2012). Ali Sezai Kurtaran'ın Hayatı ve Fikirleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Vakit Gazetesi, (1939). Maraş Belediyesinin Muvaffakiyetleri.
- Yakar, S. (2017a). Belediye. Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Edt: İbrahim Solak. (2)146. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, 152-155.
- Yakar, S. (2017b). Batıpark Aile Parkı. Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Edt: İbrahim Solak. (2)146. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları: 62-63.
- Yurt Ansiklopedisi, (1982-1983). K. Maraş", C.8. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Zorlu, Y. ve Temel, F. (2016). Tek Parti İktidarı Döneminde Bir Vilayet Gazetesi: Yeni Erzincan, Erzincan Üniversitesi Uluslararası Erzincan Sempozyumu, 28 Eylül - 1 Ekim 2016 Erzincan Bildiriler, 1, Edt: Hüsrev Akın. Erzincan.